

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերջագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

9

v84

470

471

472

1999

Սանդուղը կոլըրւէր ու կոլըրւէր, կարծես չէր ուզեր վերջանալ : Ու Սուրէն կը բարձրանար շարունակ դանդաղ ու թափթփած քայլերով, ձեռքի բարակ ու ճկուն գաւազանը սանդուղի ամեն մէկ տաքին վրա անգամ մը ցատկեցնելով :

Անիկա չէր ալ յիշեր՝ երրօրէ թէ չորրորդ յարկին վրա էր հիմա, այնպէս որ երբ նորէն փոքրիկ հարթակը հասաւ ու աջ կողմի դռանը փակուցած քառակուսի թուղթը տեսաւ՝ խորունկ շունչ մը առաւ :

Կոխեց զանգին կոճակը ու մեքենաբար կարգաց թղթին վրայի կապոյտ դուած տողը՝ « Մտեկներ չեն ընդունւիր » : Կարդաց յօրանջեց ու գաւազանին կոթովը իր անգլին եզերքով փափուկ գլխարկը ձակտէն ետ նետեց գաւաթը՝ առատ ու ալիքաւոր մազերուն վրա :

Բարձրահասակ աղա մըն էր, քիչ մը նիհար, դիւրաթեք ու ճկուն կազմով՝ շագանակի սուր մօրուք մը ծնօտին, խիստ նուրբ խօսուն դիմադծերով, հագուստը կոկ ու անթերի, ինքն ալ, այսպէս, երեսունի սահմաններուն :

Դուռը բացողը կին մըն էր. մէկը այն դէմքերէն, որը դժւար է որոշելը՝ սպասաւօր է, թէ տան տիրուհին :

Տպագրիչ—Հրատարակիչ Վ.Յ.Ղ.ԻՆՅԱԿ Ս. ԲԻՌՍԵՏ

59965-ահ

2655-72

— Բարե՛ւ, տիկին, պարոն Մաքսը տո՛ւնն է :

— Այո՛, բայց . . . բայց կարծեմ կ'աշխատի :

Երիասարդը առանց ուշ զնելու անոր բայցե-
րուն՝ մօտեցաւ դիմացի սենեակին դռանը և գա-
ւազանովը սկսաւ պինդ-պինդ բախել :

— Ո՞վ է, — լսեցաւ ներսէն դժգոհ ձայն
մը : — Մօտս մտակ կա :

Սուրէն դարձուց դռան կանթը անփոյթ շար-
ժուժով մը ու մտաւ ներս :

— Կը ներէ՛ք, օրի՛որդ, ես ալ նկարիչ եմ . —
խօսքը շիտակ ուղղեց աղջկանը, որ մերկ պտակած
էր քովընդի՛ շէգ-լօնին ամբողջ երկայնքովը՝ նուրբ
ու սև ծածկոցին վրա :

Աղջիկը գժկամ ու տարտամ շարժուժ մը ըրաւ,
կարծես նստելու, բայց մնաց ինչպէս որ էր ու
ձայն չձանց :

Մինչ նորեկը դիտարկը անցուց հաստ ու եր-
կար ուղորած թուղթի մը ծայրը, որուն միւս ծայրը
խրւած էր իրարու վրա երեսները դէպի պատը
ըրած նկարներու դէզի մը մէջ : Ու մօտեցաւ ետ-
տանիին, որուն առջեւը ընկերը կ'աշխատէր :

Առանց անոր հետ բառ մը փոխանակելու կե-
ցաւ լուրջ ու դիտեց նկարը, վայրկեան մը՝ հեզ-
նոտ ժպտը չրթունքին :

— Հրաշալի՛ է, հրաշալի, սքանչելի է . — բա-
ցականչեց վերջապէս ծաղրածու ոգեւորութեամբ
մը : — Աննման է, սիրելի՛ս, աննման, բայց հերի՛ք
է, ալ թո՛ղ, ելի՛ր :

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ է պատահեր. — պատասխանեց
ընկերը ներդաժիտ ու ժպտուն : — Ես դեռ տրամա-
դիր եմ աշխատանքի :

— Աշխատանք . . . ա՛, ի հարկէ՛, աշխա-
տանք, քսէ՛, քսէ՛, քքսմէ՛, ներկը ներկին, ներ-
կը ներկին, ու՛հ, աշխատանք, ճաշակ, արւե՛ստ,
ստեղծագործութի՛ւն . . .

Եւ յանկարծ ձեռքը զնելով ընկերոջը ուսին՝
իսկոյն աւելցուց՝ գերմաներէնը ֆրանսերէնի փո-
խելով՝

— Ճամբու դի՛ր, տղաս, ճամբու դի՛ր, այդ
խեղճ աղջիկը :

Մաքս ակնթարթ մը ընկերոջը դէմքին քննող
հայեացք մը գամեց, ետքը վար դբաւ երանգա-
պնակն ու վրձինները կամաց մը քովի աթոռին,
դարձաւ յայտնեց աղջկանը, որ այս օրւան նիտը
ընդհատուած է, և որ կրնա երթար :

Աղջիկը կրկնել չուաւ, իսկոյն մարմնին սեղ-
մեց քովը ինկած շապիկը ու վազեց ճապոնական
պատուարին ետևը :

— Այդպէ՛ս. — բացականչեց Սուրէն գոհ : —
թէ չէ՛ շատ յիմար բան է, խոստովանէ՛ այդ քու
աշխատանք ըսած բանդ, այդ քու մօտէ՛ններդ,
քու անվերջ, տխմար մօտէ՛ններդ, որ դուն ամեն
օր փողոցներէն ներս կը կանչես, կամ քու այդ
սիմփօլներդ, քու անվերջ տափակ սիմփօլներդ,
որ հոգիիդ փողոցներէն ամեն օր դուրս կը կան-
չես : Գուե՛հիկ է այդ բոլորը, կը հասկնաս : Գուե-
հիկ ու ողորմելի՛ ինչ որ արեեստ ու ստեղծա-
գործութիւն կանուանես, ինչ որ գեղեցկութիւն
ու վսեմ կանուանես, ինչ որ գործ ու աշխատանք
կանուանես : Սուտ կուռքեր են այդ ամենքը, կոր-
ծանիւն պիտի այդ ամենքը : Կտորէ՛ վրձիններդ,
կտորէ՛ : Ես կտորեցի իմիններս :

— Է՛, հասկցա՛նք, բան չկայ, սավորական
բրիզիս է, կանցնի.— ըսաւ Մաքս բոլորովին հան-
գիստ ու անտարրեր շեշտով մը, միևնոյն ժամա-
նակ ներկերու մէջ թաթխւած աշխատանքի շա-
պկիը վրայէն հանելով:— Դուն ինծի ա՛ն ըսէ
նայիմ՝ օրե՛րդ ինչպէս կանցնես. քանի օր է մէջ-
տեղ չկատ:

— Օրե՛րտ,— հարցուց ընկերը, բարձրացաւ
նստեցաւ սեղանի մը ծայրը և դառն ու հեգնոտ
շեշտով մը աւելցուց.— Կը զւարճանամ, բարե-
կա՛մս, կը զւարճանա՛մ:

— Հա՛ իրա՛ւ, Առնօն բաներ մը կըսէր.
շարաթ գիշեր փառաւոր օրգի էք ունեցեր: Խայ-
տառակներ. ինծի՞ ինչու իմաց չուէք:

— Էքսպրոմպտօ՛՛ եղաւ:

— Երևի նոյնը և երէկ գիշեր և նախորդ
գիշերը. և բոլորն ալ ի հարկէ էքսպրոմպտօ:

— Հա՛. մօտաւորապէս:

— Եւ որո՛ւ հետն ես: Կուզե՛ս ես հաչւեմ:
Առնօն ու իր Ֆանին, անշուշտ Գիւստաւն ու իր
չիկաները. մէյժըն ալ ան՝ քու բրիւնէտըդ. չէ՛:

— Ճի՛շդ գլխուն զարկիր:

— Անտարակոյս սեկտ, գրօդ և որ ըստ
կարգին: Ուրեմն քէ՛Քը տեղն է, ալ ի՛նչ ես եկեր
գլխուս կը տրանջաս, բուի պէս:

— Ո՞վ կը արտնջայ, ընդհակառակը: Չէ՞ որ՝
երդ, կին ու զինի: ինչպէս ըսեր է ձեր ղդում
բանաստեղծը:

Եւ խորունկ, յոգնած յօրանջով մը ելաւ, կե-
ցաւ ոտքի ու աւելցուց.

— Ի՛նչ թշուառական բան է այս կեանքը,
եթէ ատոնք են զւարճութիւն ըլլած բաները:

— Վա՛յ, նոյնիսկ կի՛նը: Խէր բլլա, Սուրէ՛ն.
աս ի՛նչ հովեր են:

— Եւ մանաւանդ կինը իր կաշուն ղգացում-
ներովն ու թռչունի խելքովը:

— Այսինքն, անշուշտ, միակ բացառութիւնը
սիկին Չանտէրը.— վրայ բերաւ Մաքս խորա-
մանկ ժպտտով մը: Գիտե՛ս, ամեն օր կէսօրին,
ձիշտ ձեր փողոցին անկիւնը կանոնաւոր կերպով
կը հանդըպիմ անոր մարդուն: Ու ինզայս հագիւ-
կը պահեմ, երբ անիկա այնպէս ինքնապանծ ու
վեհափառ բարե մը կուտայ իր վեհափառ սի-
լինտովը:

— Չգէ՛, հոգիդ սիրես.— ընդհատեց խօսա-
կիցը կտրուկ: — Սկիզբները, այո՛, քիչ մը հետա-
քրքիր էր դուցէ. դործի բոժանտիկ պարազաները,
վտանգը, յուզումը. բայց, է՛, ատիկա ալ գուեհ-
կացաւ: Կին չէ՞. նո՛յն են ամենքն ալ. ո՛չ-մէկ
բացառութիւն: Քալէ՛, քալէ՛ երթանք, ձեռք
մը բիւտարդ:

— Սիրո՛վ, միայն պայմանով մը. որ ամբողջ
իրիկունդ ինծի պիտի նւիրես:

— Ուզածդ ատիկա բլլա: Եթէ կուզես՝ բո-
լոր իրիկուններըս Մրազի՛րդ:

— Կընթրենք միասին ու կերթանք նւագա-
հանդէս: Այս իրիկուն գրեթէ ամբողջը Բեթճօ՛-
վէն է, որ դուն այնքան կը սիրես:

Սուրէն յանկարծ խոժոռեցաւ և ունքերը կի-
տեց: Եւ պատասխանը, որ վերջապէս տաւ շատ
ժամժաւած դուրս եկաւ իր չրթունքներէն:

— Ընթրիքէն ետքը երաժշտութիւնը, այո՛, մարտական է: Միայն թէ ընարութիւնդ, այնպէ՛ս քիչ մը... Բէթհովէնս որն է, ջգեր պիտի գրգռէ: Այ, երթանք քաֆէ-շանտան մը, ատիկա բոլորովին ուրիշ հարց է:

— Ո՛չ. իմ հիւրս ես ու պէտք է յարմարիս ճաշակիս.— ըսաւ Մաքս աչքին ծայրովը ընկերոջը դէմքը զիտելով:

Սուրէն յանկարծ մօտեցաւ անոր, ձեռքերը երկո-կողմէն տարատին դրպանները դրած՝ կեցաւ դիմացը ու ըսաւ հատիկ-հատիկ.

— Յիմար է քու երաժշտութիւնդ այ՛ քունկարչութեանդ նման, յիմար ես դուն այ քո խորամանկութեանդ նման: Քու Բեթհովէնովդ ինծի չես վախեցներ: Վերջիվերջոյ բոլորովին միևնոյն է ինծի համար՝ քաֆէ-շանտան է եղեր, թէ քոնսերի սրահը, ձանձրոյթը ամեն տեղ այ միևնոյն ձանձրոյթն է: Միա՛կ կուռքը, դուցէ, որուն արժէ երկրպագել:

— Այ, տեսա՛ր, տղամարդու պատասխան: Ուրեմն վճուած է, եւ մի վախենար՝ չես պղշարհոն է ըլլալու և կուլուն: Անցած օր նորէն քեզի կը հարցընէր. կըսէր՝ «Ո՛ւր է ձեր հայր, մէջտեղ չի կայ»: Ըսի՛ «Ո՛ւ գիտէ անոր բանը, խորհրդաւոր են անոր բոլոր գործերը»: Իսկ կուլուն գիտես որ շատ է սիրահար խորհրդաւոր բաներու: Այնպէս որ խելքդ դուրսդ ժողովէ, Իսկ որ կուլուն գեղեցիկ կնիկ է, ատիկա պիտի խոստովանի, կարծեմ, նոյն իսկ քու ձանձրոյթը:

Սուրէնը առանց պատասխան տալու՝ ցնցեց ուսերը ու թղթերու ոլորին ծայրէն վերուց իր ահագին լայն եզերքներով դլխարկը:

Բ.

Փունջ-փունջ պատերուն բուսած չուշաններու ձերմակ բաժակներէն ելեքտրական չուսյլ լոյսը կ'ողողէր սրահը ու տեսակ մը կեանք ու շարժում կուտար ոչ միայն խմբած բազմերանդ հասարակութեան ու անոնց արդուզարդին, այլև կարմիր թաւիչ նստարաններուն, շուրջանակի շարած արձաններուն և մանաւանդ ճակտի հսկա երգչհոնի ահագին չեփորներուն, որոնք արևի ծարու ծաղիկներու նման իրենց վիզերը ձիւ վեր կերկարէին:

Սուրէնի տեսած առաջին իրը. ոտքը սրահը դրաւ թէ չէ, այդ երգո՛հոնը եղաւ Խէթ ու թըշնամական հայեացք մը նետեց վրան, և իսկոյն աչքերը դարձուց շրջապատող բազմութեանը, երբ հանդարտ քայլերով ընկերոջը ետևէն սրահին խորքը կ'առաջանար:

Իր մէջ զգացածը լարում մըն էր միայն, լարում մը դիմադրելու. դէժ դնելու՛, ցոյց տալու ինքզինքին, ընկերոջը ու ամենուն, թէ աշխարհիս երեսին իրեն համար այ հրապոյր չունի և ո՛չ-մէկ բան, թէ ինքը վերջնապէս խորտակեր է ամեն պաշտամունք:

Կարծես մենամարտող մը ըլլար ինքը այդ վարկեանին ու կը մանէր արեւան ըմբչելու: Այս համեմատութիւնը, որ կայծակի մը պէս վազեց

մտքէն, դպաւ ճաշակին. գոեծիկ լաւն մը կար իր այդ տրամադրութեան մէջը. և իսկոյն թուլցուց իր լարուժը:

Հանգիւստ. կարիք չկայ վրդովւելու: Վրդովումը նշան է համոզումներու թուլութեան, մինչդեռ իր՝ Սուրէնի համոզումները չէ՞ որ շատ են ամուր ու վճռական:

Ինքը անցեր է արդէն մարդկային ունայնութիւններուն ու մեծամտութիւններուն վրայէն: Ինքը բմբուսած է արդէն, թէ ի՞նչ գաւեշտական նիւթի կտոր մըն ենք մենք փակած հողին, ի՞նչ սղորմելի գետնամած անասուն մը, որուն միակ դանազանութիւնը անասունէն ան է, որ կը մտածէ՝ թէ ինքը տարբեր լաւն մըն է, քան միւս անասունները:

Իրա՛ւ է, կար մամանակ մը, երբ ինքն ալ բեցուն էր այդ ծիծաղելի տափակութիւններով, երբ ինքն ալ կը կարծէր թէ կը թռչի, թէ ինքը փակած չէ հողին, երբ կը պաշտէր հողին այդ թռիչքը, երբ կը պաշտէր արեւստը՝ թռիչքներու այդ մարմնաւորումը, երբ քուրմ մըն էր ինքն ալ, փիլիսոփայ քուրմ մը այդ ստեղծող Աստուծոյ, երբ կը սիրէր այդ Աստուծոյ, կը ծառայէր այդ Աստուծոյ ու կ'աշխատէր:

Բայց անցան, բարեբաղդաբար, անդարձ անցան այդ բոլոր երեխայութիւնները, Այլ ևս վե՛ր է ինքը այդ բոլոր անմիտ նախապաշարումներէն:

Ոչ-մէկ սրբութիւն. ոտքի տակ բոլոր կուռքերը, բոլոր կուռքերը անխափր՝ կեցցէ՛ անասունը:

Իր այդ եզրակացութիւնը ընդգծելու համար էր կարծես, որ յանկարծ արմուկովը դարկաւ ընկերոջը.

— Նայէ՛, Մա՛քս, նայէ՛, իշխանուհի ֆօն Թուրինկը նորէն աճուրդ է հաներ իր կուրծքն ու թիկունքը:

— Ան ալ կ'երևակայէ՛ թէ ինքն է աշխարհին երեսին, իր ֆօնութիւնը ու իր ճերմակ կուրծքը. — պտտառիսանեց Մաքս ժպտալով:

— Ատ ալ անո՛ր կուռքը. — վրա բերաւ Սուրէն չարախնդաց:

— Գիտե՛ս, քու ֆինուհիդ ալ հօտ է. — կցեց Մաքս:

— Ո՞վ:

— Սա քու ծանօթ ֆինուհին, որ կըսես բըժըշկուհի է:

— Ո՞ւր է. — ըսաւ տղան ու ծոյլ շարժումով մը ընկերոջը սոյն տւած կողմը, դարձուց իր գլուխը:

Կողմնակի բազկաթոռներու շարքին՝ դէր կնոջ մը քովը նստած էր նուրբ ու սլացիկ կաղմով, մուգ հագնւած աղջիկ մը. դուրսը լաց, առատ չէկ մազերը կիտած ծոծրակին, դէմքը քիչ մը երկար ու կարծես յոգնած: Զեռքերը դրեր էր դող ու աչքերը յառեր դէպի բեմը, ուր նւագողները արդէն տեղաւորւած՝ դբաղւած էին իրենց դորժիքներու վերջին յարդարումովը:

— Ո՞ւր ես ծանօթացեր այդ աղջկան. — հարցուց Մաքս:

— Պանսիոն մը:

— Տարօրինակ է ճշմարիտ . այդպէս սիրուն աղջիկ ու բժշկուհի : Հիմա կարգին բժիշկ է ատիկա :

— Որ բժիշկ է՝ դիտեմ , իսկ թէ՛ կարգին է թէ՛ ոչ . . .

Սուրէն կ'ուզէր սրախօսութիւն մը աղջկահասոցէին , բայց ինքն ալ չհասկացաւ ինչպէս , տեսակ մը քաշւեցաւ ու ակամա խօսքը կտրեց , եւ խտրոյն ալ զայրոյթ մը զգաց իր դէմը , թէ ինչու քաշւեցաւ , մանաւանդ որ աս առաջինը չէր : Տարօրինակ բան մը կար այդ աղջկան վրա , որ միշտ սանձ կը դնէր իր բերնին :

Եւ Սուրէն ակամայ գիտակցութեան եկաւ , որ տարտամ պատկառանք մը կը տածէր դէպի այդ աղջիկը : Կարծես տեսակ մը բացառիկ էակ : Բացառիկ : Ինչո՞վ , որ բժշկուհի՞ էր : Է՛ն , իր շատ պէտքն էր կարծես :

— Ի՞նչ ալ յամառ դիմագծեր ունի . — նկատեց Մաքս քովէն : — Ու ի՞նչ անմատչելի է ըլլալու , իսկը Վեստալուհի :

— Վեստալուհի՞ . — հարցուց Սուրէն կէս մը դարձացած . կէս մը հեգնանքով :

Վեստալուհի՞ . — կրկնեց մտքին մէջէն : — Ինչպէ՞ս թէ՛ Վեստալուհի : Ի՞նչ ըսել է Վեստալուհի : Հին աստուծո մը նախնաւոր այդ խեղճ աղջիկներն ալ անշուշտ նոյն կիսն են եղած , ինչպէս բոլոր կիները , ինչպէս , օրինակ , և այդ ֆինուհին :

Ու թշնամի նայուածքով մը սկսաւ դիտել իր դէմը քիչ մը կողմնակի նստած այդ աղջկան բիւստը , որուն վզի ու ծնօտի նկարչական կորու-

թիւնը աւելի ևս կը շեշտէր ետեի պատին կարմիր թաւիչ ֆօնին վրայ :

Ընկերը իրաւ կ'ըսէր՝ ի՞նչ յամառ ու վճռական դիմագծեր ունէր այդ նուրբ աղջիկը : Երեւի ատիկա էր , որ աղքեր էր իր վրայ ամեն անգամ , երբ անոր դէմն էր դաճեեր : Անշուշտ , ա՛տ պիտի ըլլար , դէժքի այդ յամառ արտայայտութիւնը : Յամա՛ռ . . .

Եւ աղան զգաց , որ չդիտես ինչու , բայց այդ բանը կը դարնէր իր ինքնասիրութեանը , կը խայթէր իր հպարտութիւնը :

Յանկարծ պահանջ մը զգաց , տիրական պահանջ մը , որ այդ աղջիկը իրեն նայի , ի՛սկոյն , անպատճառ իրեն նայի : Ահեղուն ու հրամայող հայեացքը անթարթ անոր դէմքին դամած՝ կըստպատէր վտան ու գիտակից , որ աղջիկը պիտի դառնայ ու պիտի նայի : Եւ աղջիկը թէեւ քիչ մը ուշ , բայց դարձաւ ու նայեցաւ :

Անսպասելի բուռն շարժումով մը դարձուց զլուխը Սուրէնի կողմը , ու իր խոշոր , մեղմ կապոյտ պայծառ աչքերը զարնւեցան տղու շեշտ ակնարկին : Սուրէն գլխով ըրաւ . Աղջիկը նախ դիտեց քիչ մը ճանչցաւ , գլխու խիտ թեթեւ հակուժով մը առաւ բարեւ ու բնական , աղնւական հանդիտ շարժումով մը դարձուց զլուխը նորէն դէպի բեմը ու անշարժացաւ :

Այդ նայուածքին ու գլխու այդ հանդարտ դարձումին մէջ խիտ հպարտ բան մը կար , հրպարտ ու տխուր , որ նորէն դիպաւ աղու սրտին : Ո՞վ ես որ դուն , ի՞նչ ես որ դուն , այդքան

վերերէն» վազեց բարկութիւն մը Սուրբէնի հոգիին մէջէն. և իսկոյն վճռեց՝ որ երթաւ անգամ մը սօսէն դիտելու այդ աղջիկը:

Այդ նոյն վայրկեանին էր, որ նւագապետի ձիպոտին թեթև նշանին վրա յանկարծ խոր ու անբիծ լուսութիւն մը փուեցաւ այդ երգիներանդ բազմութեան հաղարարւսր գլխուն վրա:

Նախ ջութակ մը դողդողաց կամաց, երկրորդ մը, երրորդ մը, վիտունը քովէն բողբոջ մը նետեց, և աղեղներու ամբողջ անտառ մը դողդօջուն ու կարօտակէզ դէպի վեր, դէպի վեր ըսկըսաւ սողալ անլերջ ու անհաս տենչով մը, սիրտ ճանկատող կսկիծով ու մերամաղձոտ կանչերով...

Սուրբէն ակամայ կախեց գլուխը, ձեռքովը ամուր գոցեց աչքերը ու սկսաւ դիտել:

Ան ինչ էր հոն իր աչքերուն այդ յուսահատ խաւարին մէջ, որ կը խլրտէր. ձայները, այդ կապոյտ, այդ դեղնաւուն ձայները. նայէ՛, աս մէկը կտորած թև մըն է, թռչունի ամենի կտորած թև մը, որ կը թփրտա ու կ'ուզէ դուրս այդ ցածի մածուցիկ նիւթեղ խաւարէն, դուրս ու վեր. իսկ հոն ձեռքեր են, որ պարապին մէջ ամեն կողմ կը կառչին բռնելու, ձգելու, հասնելու խարխափումներով. ասդին ոտք մը, քալած, հողին երեսը երկար քալած ոտք մը, որ ջղայնօտ շարժումներով իր վրայի անհունին մէջ կուտան մը կը փնտռէ, որ յենւի ու ելնէ վեր քիչ մըն ալ վերջապէս դէպի վեր. անդին լանջ մը կիսատքող, որ կուռի ու կ'իջնէ հեռաւոր ու

անբընտ աշխարհներու այրող կարօտովը. հապա այն դոյզ մը խոշոր աչքերը, որ թանձր խաւարի խորունկ խորերէն անթարթ ու սևեռուն կը նային վեր ու կը սպասեն, առանց հաւատքի, առանց յոյսերու, բայց կը սպասեն ու կը սպասեն . . .

Վերջին ազգորդ մը դուրս սահեցաւ գայթիկ գայթ ջութակի մը կուրծքէն, թուլցաւ, մարեցաւ ու ինկաւ . . . Միահամուռ բարբարօս ծափերու յորդ օլիք մը իսկոյն տղոկեց սրանը ու սրբեց ու տարաւ ամեն երազ, ամեն թրթիռ:

Սուրբէն ծանր շարժումով մը բացաւ դէմքը, նայեցաւ շուրջը, նայեցաւ իր մէջը և զգաց ծանր զղացում մը, որ նստեր էր կրծքին, ուսերուն ու կը ճնշեր:

— Է՛, փճացուցիր իրիկունս, — բարկացաւ ընկերօջը վրան. — Մարդ կատարեալ հիստերիկ կը դառնայ այդ խելագար ձայներուն մէջ:

Ընկերը ժպտեցաւ, բայց ոչինչ չտարակեց. երաժշտութիւնը սկօսք էր նորէն:

Սուրբէն այլեւս ո՛չ միայն չգոցեց աչքերը, այլ ամեն կերպ ալ աշխատեցաւ, որ չլսէ նւազը: Իր նայածքը ծոյլ շարժումով մը քալեց բազմութեան ուսերուն ու գլուխներուն վրայէն ու գնաց գտաւ այն աղջկան դէմքը:

Յինուհին ամբողջովին ձուլեր էր երաժշտութեան: Սուրբէն ոկսաւ դիտել անոր լարւած դիմադժերը և ինչքան կը նայէր, այնքան աւելի պարզ կը տեսնէր, որ անոր նուրբ ու ձիգ դէմքին թլոխ դժերը, ձակտէն, այտերէն, աչքերուն քովէն ու կծկւած շրթունքներէն վեր կը սլանային, անոնք

ալ վե՛ր, միշտ վե՛ր պատրանքներու անհուն կա-
րօտովը, ունայնու թիւններու անյագ ծարաւովը...

Եւ Սուրբէն յանկարծ անդիմադրելի պահանջ
մը դդաց, որ երթայ, երթայ իսկոյն ու պատռէ
բիրտ ձեռքով աղջկան այդ երեքուն երազները ու
քաշէ վար, դնէ անոր ոտքը պինդ հողին, վա՛ր:
Այ մէկ ցանկութիւն մը միայն կար իր մէջը -
որ հասնի շուտով դագարը:

Նւազը ընդհատուելուն պէս ցառկեց ոտքի ու
աշխուժ ու անփոյթ շիտանկ դէպի Ֆինուհին:

— Բարե՛ւ ձեզի, օրիորդ Ստե՛ղծ:

Աղջիկը, որ դեռ զբաղւած էր բեմով, տնած
ու զարմացած նայուածքով մը դիմաւորեց երի-
տասարդը. բայց իսկոյն դուպեց ինքզինքը, ժպտե-
ցաւ, բարեւը առաւ և անմիջապէս աւելցուց սրտա-
գին յափշտակութեամբ:

— Հրաշալի՛ էր, չէ՞, վիզլոնի վերջին կտորը:
Սուրբէն ալ ժպտեցաւ ու պատասխանեց կա-
տարեալ բացարտութեամբ:

— Դժբաղդաբար ձեզի ոչինչ ըսել չեմ կրնար,
օրի՛որդ. չէի հետեիր նւազին:

— Վա՛յ. — զարմացաւ աղջիկը: — Ինչպէ՞ս:

— Ուրիշ երաժշտութիւն մը գրաւ էր էր հօգիս:

— Այսի՞նքն.

— Դիմագծերուն երաժշտութիւնը: Հպարտ ու
գրաւիչ գլուխ մը:

— Մի՛թէ, խնդաց աղջիկը կատարեալ միա-
մտութեամբ: — Ձե՞ կարելի, ինծի ալ ցոյց տայիր
այդ գեղեցիկ ու հպարտ գլուխը, որ ձեզի այդ
ատփձան գրաւեր է:

— Ո՛չ, օրի՛որդ, դժբաղդաբար չե՛մ կրնար:
Ինչպէ՞ս ցոյց տամ ձեզ ձեր իսկ գլուխը:

Աղջիկը նախ չըմբռնեց կարծես, բայց յան-
կարծ ամբողջ դէմքովը կարմրեցաւ ու իսկոյն
տփուունեցաւ նորէն: Վիրաւորւած ու զայրացկոտ
նայեցաւ ակնթարթ մը երիտասարդի յամառ աչքե-
րուն և սառն ձայնով մը ըսաւ լուրջ.

— Ներեցէ՛ք, պարո՛ն, ես / հաճոյախօսու-
թիւններէ չեմ անտրժիր:

Տղու աչքերուն մէջ բոց մը վառեցաւ, ընկ-
ձելու, զսպելու ու խորտակելու չարագուշակ բոց
մը, որ իր ձայնին մէջն ալ ննչեց.

— Ատիկա ինծի համար միեւնոյն է, օրի՛որդ:
Երբ ես բան մը կ'արտայայտեմ, ըսել է՝ արտայայ-
տելու ներքին պահանջ մը ունիմ. ուրիշին անտր-
ժելի է, թէ ոչ, ատիկա արդէն երկրորդական հարց
է: Գեղարեւստագէտի ամենէն առաջին օրէնքն է
ատիկա:

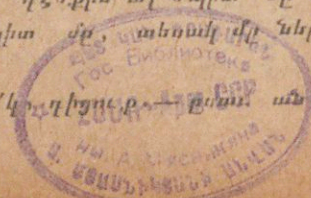
— Իսկ ես գեղարեւստագէտ չեմ, պարո՛ն,
կը ներեք:

— Բայց գիտութեան գինուր մը, օրի՛որդ. —
վրա բերաւ տղան ժպտուն: Իսկ գիտութեան
դինուորի մը համար ամեն բանէ առաջ ճշմարտու-
թիւնը լսելն է, նոյն իսկ եթէ այդ գիտունը գեղե-
ցիկ կին մը ըլլա: Եւ իմ ըսածս ճշմարտութիւն մըն
էր ամեն բանէ առաջ:

Աղջկան դէմքին այ ժպիտ մը ելաւ, մեղա-
մաղձոտ ժպիտ մը, անհոյս վր ներող, գրեթէ
մայրական:

— Աղէ՛կ, դիցուք, — ըսաւ ան, այս անա-

84-13

Երեւն

խորժ խօսակցութեան վերջ մը դնելու ակընյայտութեան կուտեմք:

— Եկէ՛ք օրիորդ Ստե՛ղըն, եկէ՛ք դառնանք բարեկամ.— բացականչեց տղան յանկարծ բոլորովին անսպասելի և այն տեսակ շեշտով մը, որ աւելի պահանջ էր, քան առաջարկ:

Աղջկը զարմանքէն լուռ մնաց վայրկեան մը, վերջը ըսաւ լուրջ ու հանգիստ.

— Բարեկամութիւնը ինքնիրենը պիտի գայ, պարո՛ն, ո՛չ թէ կանչելով:

— Իսկ ես կը սիրեմ քաղաքը յարձակումով վերցնեմ.— խնդաց Սուրէն:

Աղջկան արտայայտիչ դիմադրեքը թեթեւ մը խոժոռեցան, բայց խիստ մեղմ ու պարզ շեշտ մը ունէր, երբ ըսաւ.

— Պարո՛ն, ինձի կը թւի, որ ձեր ընկերը հոն ձեզի կը փնտռէ:

Ու թեթեւ դարձ մը ըրաւ դէպի իր քովը նստած սեւազգեստ գիրուկ կիներ, կարծես անօր քան մը ըսել կ'ուզէր:

Սուրէն կամաց մը՝ խածաւ վարի չրթունքը ու յամառ շարժումով մը մեկնեց ձեռքը աղջկան.

— Ուրեմն դեռ կը տեսնուի՞նք, օրի՛որդ, դեռ ի՞մ պատասխանս չառի:

— Երթաք բարով, պարո՛ն, — պատասխանեց աղջկը բոլորովին պարզ ձայնով մը ու բոլորովին պարզօրէն ալ աւառ իր ձեռքը՝ կարծես ոչինչ պատահած չըլլար:

Եւ Սուրէն շրջապատի ժխորին մէջէն ուղղուեցաւ դէպի իր անդը, վերաւորանքէն խայթւած,

միեւնոյն ժամանակ ուրիշ տարօրինակ գրգիռ մը կրճքին տակ:

« Ինձի կը վրնտե՞ս, Տեսնե՛նք » կը մտածէր ան, « վրնտել » բառէն ակներև ու մասնաւոր հաճոյք մը զգալով:

— Երթա՛նք, ալ հերիք է. ես այլ ևս չեմ մնար.— ըսաւ Սուրէն ընկերոջը թեւէն քաշելով: Ու իրար ետեւէ դուրս ելան որահէն:

Գ.

Աչնան վերջի բացառիկ արև պայծառ օր մըն էր: Միւնիսէնի այն հազաւգիւտ արևոտ օրերէն, երբ մարդ ոչ-մէկ կերպ ծածկի տակ մնալ չկրնար:

Մարգըրիտ Ստե՛ղըն հազիւ ազատուած իր պարտաւորութիւններէն, ձեռնոցները անցնելով, արագ կ'իջնէր վար լայն սանդուղներէն, ինչքան հնար է շուտ ազատելու համար հիւանդանոցի դեղերով յագեցած օդէն:

Իր յոգնած դէմքին աշխուժ մը կը խաղար, երբ հաւաքեց փէշերը, ետ հրեց մուտքին փեղկը ու ելաւ փողոց: Բայց հազիւ էր խոր շունչ մը քաշեր ու երկու քայլ ըրեր, որ յանկարծ ակամայ ու անգիտակից ստիպւեցաւ կանդ՝ առնելու:

Դէմը ձիւտ իր ձամբուն վրա, արևին քերանք, հաստ ու խոշոր սիւնին տակը կեցած էր Սուրէն:

Օրիորդի առաջին զգացումը վախ մը եղաւ . խոր առանց որոշ պատճառի, բնազդական վախ մը : Եւ անիկա մեծ ձիգով հողիւ յաջողեցաւ արեւը այդ արտայայտութիւնը իր գէմքին վրայէն, երբ տղան գլխարկը հանած, գլուխը խոնարհ իր հըպարտ քայլածքովը ու աղնիւ յարգանքով մտեցաւ . բարեկեց ու ձեռքը մեկնեց :

Յուզումէն ու անակնկալէն ծնող տեսակ մը ուրիշ հանդիսաւոր շարժումով էր, որ օրիորդը ինքն ալ՝ փէշերը ձգեց ու ձեռքը աւաւ տղուն : Եւ միեւնոյն ժամանակ գիտակեցեց տարտամ կերպով մը, որ իր վախի զգացումին ակործելի հպարտութիւն մը փաթեցեցաւ . հպարտութիւն մը այդ խորոխտ, այդ ուժեղ, այդ դեղեցիկ սեւաչւի տղան իր առջևը խոնարհած տեսնելու :

— Ինձի նորէն պիտի վռնտէք, օրիորդ . — եղաւ երիտասարդի առաջին հարցը, ու ժպտեցաւ : — Անցած գիշեր շա՛տ էիք պատերազմական :

Սակ'կըն չի ժպտեցաւ . ցաւած նայուածքով գիտեց ակնթարթ մը գէմքնը և ըսաւ պարզ ու լուրջ .

— Եթէ իրաւ ձեզի համար ինձի հանդիպելը արժէք մը ունի, թողէ՛ք խօսելու ձեր այդ կեղծ շեշտը : Ես պարզ աղջիկ եմ ու միայն պարզ բաներու ճաշակը ունիմ :

Եւ սկսաւ քայլելու :

— Ինչպէ՞ս թէ՛ կեղծ . — վրա բերաւ տղան իսկոյն՝ ինքն ալ անոր քովէն քայլելով : — Եւ ի՞նչ կարիք ունիմ կեղծելու : Ներեցէ՛ք, օրիորդ, ես ե՛մ ինչ որ եմ, և կրտսեմ ու կր խօսիմ՝ ինչպէս որ եմ :

Իսկ աղջիկը պատասխանեց յանկարծ բոլորովին ջերմ, սրտանց ու խիստ, և իր հայեացքը հեռուն իր ձամբուն գամած .

— Ո՛չ, պարո՛ն Սուրէն, դուք ան չէք՝ ին որ էք, դուք ան չէք ըսեր՝ ինչպէս որ էք : Դուք կը ծածկէք, կը թիւրէք ձեր հողին : Դուք ինքներդ ալ անշուշտ շատ աղէկ գիտէք, որ կարծէք անհամեմատ աւելի, քան ինչ որ երևալ կուզէք :

Սուրէն կանգ էր առեր նորէն ու ապշած կը նայէր իր խօսակցի վառուղ աչքերուն : Կը նայէր ու չէր հաւտար իր ականջներուն :

Ո՞վ էր այդ աղջիկը : Ի՞նչ էր այդ աղջիկը : «Վեստալուհի . . . » վազեց նորէն մտքին մէջէն :

Իսկ աղջիկը կարծես կարդալով անոր մտքերը՝ աւելցուց իսկոյն .

— Ես ատիկա պարզ զգացեր եմ մեր այն մէկ երկու թեթև հանդիպումներու ատեն, կը յիշէ՞ք վերի պանսիո՛նը :

Անցաւ տղու առաջին ապշութիւնը, արթնցաւ հակազդը, ուրիշ մը կը յանդգնէր մտնելու իր հողիին խորերը, ան ալ այսպէս քսանց այլևայլութեան . այսպէս պատահական մէկը, «կնկան մը կտորը» : Ինքն իրմով ապրող, ինքն իր մէջ փակւած իր հողիին համար օտար ձեռքի մը այդ մերկ շօշափումը շատ էր կոշտ ու կոպիտ, այնպէս որ տղան ինքզինքը զսպել չկրցաւ .

Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ . այդ ի՞նչ նրբատես աչքեր ունիք եղեր . սարսափելի է . — բացականչեց կծու ծաղրանքով : Բայց ինքն ալ իսկոյն ամչցաւ իր ըրածէն . և զգաց որ անզօր էր իր ծաղրը :

— Եթէ այս խօսակցութիւնը անախորժ է ձեզի՝ ընդհատենք. — առաջարկեց աղջիկը հանգիստ, առանց վիրաւորելու :

— Գիտէ՞ք, օրիորդ. — ըսաւ տղան յանկարծ անակնկալ խոստովանանքով մը ու իր կէտ-հեզնոտ ժպիտը միշտ պահած. — Ճի՛շտ է, ես սովորչեմ եղած իմ ներքին աշխարհիս մասին ուրիշներու հետ խօսելու, մանաւանդ կնոջ մը հետ, բայց ահա զարմանքով կ'ըզգամ, որ ձեր տւած այդ պզտիկ բարոյագիտութեան դասը վերջիվերջոյ այնքան ալ անախորժ չէ ինծի, քան եսթաղրել կրնայի :

— Է՛, թողէ՛ք. աւելի աղէկ է ըսէք տեսնեմ՝ հիմա ի՞նչ նկարելու վրայ էք. — հարցուց աղջիկը իր կանացի նրբամտութեամբը շատ լաւ գիտնալով, որ երիտասարդի սրտին ամենէն մօտիկ նիւթն էր ատիկա :

— Ա՛խ, իմ նկարելս. — ըսաւ տղան խորին արհամարհանքով. — Եւ մի՞թէ ձեզի համար հետաքրքիր է ատիկա :

— Կամ դուցէ ուրիշներու հետ, մանաւանդ կնոջ մը հետ սովորութիւնն չունիք նաև ձեր աշխատանքի մասին խօսելու. — կցեց աղջիկը ժպտուն :

— Ճշմարիտը խօսելով՝ այդպէս է : Կնոջ հետ երբէք չդատել զործի մասին, իմ սկզբունքս է :

— Եւ ինչո՞ւ :

— Նախ որ ոչինչ չէ հասկնալու. երկրորդ ալ շատ է ձանձրալի թէ՛ անոր համար թէ՛ ինծի :

— Ուստի և կը խուսափիք ինծի հետ այդ մասին խօսելէ. — եզրակացուց աղջիկը :

— Ա՛, ձեզի հետ հարցը քիչ մը ուրիշ տեսակ է. — խնդաց երիտասարդը. — Ինծի կը թւի, որ հոտ ալ ստիպւած պիտի ըլլամ ձեզի զիջում մը ընելու, իբրև բացառութիւն :

— Եւ ինչո՞ւ :

— Ինչո՞ւ. — կրկնեց տղան ու սկսաւ մտածել : — Այդ ինչուն ես ալ աղէկ չգիտեմ, միայն կըզգամ, որ՝ պէտք պիտի ըլլայ այդ բացառութիւնն ալ ընելու, եթէ ձեր բարեկամութիւնը քնկճել կուզեմ :

— Մի՞թէ ձեզի համար, իրա՛ւ, այդ աստիճանի հետաքրքիր է իմ բարեկամութիւնս. — հարցուց աղջիկը, կանգ առաւ ու իր մեղամաղձոտ աչքերը սևեռեց տղու նայւածքին :

— Այո՛, շա՛տ. — պատասխանեց Սուրէն ջերմ ու կտրուկ, ազճկան աղբելու. քաշելու, յափըտակելու խորին պահանջով մը :

Եւ միևնոյն ժամանակ իր աչքերը յամառ կը դիտէին իր գէմի այդ տխուր ծաւի ծով աչքերը, այդ տեսակ մը կարծես յոգնած զիմազծերը ու իր հողիին խորերէն տրառւմ ձայն մը հարց կուտար յուշիկ՝ « Ի՞նչ կ'ուզես, ի՞նչ կ'ուզես դուն այդ աղջիկէն... » :

— Աղէկ. եթէ այդպէս է, և եթէ միտքերնիդ յանկարծ չփոխէք, — ըսաւ աղջիկը պարզ, — եկէ՛ք ինծի մեր պանսիոնը, Առտունները ես միշտ գործի եմ հիւանդանոցը, երբեմն և իրիկունները. յամենայն դէպս չորեքշաբթի ու շաբաթ իրիկունները ես տունն եմ անպայման, այդ իրիկունները սովորաբար թատրոնն ու երաժշտութիւնն ալ չկայ :

հանրային արժէք ունեցող ժողովներ ալ քիչ կը պատահին այդ իրիկունները: Մէկ խօսքով: այդ երկու իրիկունը ամբողջովին խմս է, աչքի առաջ ունեցէք, թէ չէ այսպէս փողոցի մայրերուն վերայ ինծի սպասելը չկարծեմ որ մասնաւոր յարմարութիւն մը ունենա ձեզի համար: — եզրակացուց իր խօսքը զուտ կանացի յաղթական ընդդէմ ծումով մը:

Տղան շուղեց խանդարէ անոր յաղթանակը ու պատասխանեց աշխուժ.

— Ուրախ եմ անչափ, և կ'օգտուիմ առաջիկա չորեքշաբթիէն:

— Իսկ առաջժմ ինծի կը ներէք: Հոս փոքրիկ գործ մը ունիմ. — ըսաւ աղջիկը, դէմի տունը մասնանիչ ընելուն: — Տոետութիւն ուրեմն:

Սուրէն չհասկացաւ ճշմարիտ էր թէ՞ պատշրջակ մը միայն այդ «փոքրիկ գործը»: Մինչ օրիորդ Ստեկըն արագ քարձրացաւ քանի մը ոտք սանդուղը, մուտքի լայն ու բաց դռան մէջէն դարձաւ ետ. գլխով թեթև շարժում մըն ալ ըրաւ ու անհետացաւ:

Սուրէն կեցած էր դեռ իր տեղը անշարժ, հայեացքը դռան. ու իր մէջը, իր էութեանը խորերէն կը լսէր նորէն նոյն արտում ձայնը, որ կը հարցնէր.

Ի՞նչ կ'ուզես, ի՞նչ կ'ուզես դուն այդ աղջիկէն . . . »

Գլուխը կախած, ծանր-ծանր ճամբայ ինկաւ: Եւ իրա՛ւ, ի՞նչ էր իր ուզածը այդ աղջիկէն: Խնձ, պարսպ մարդու զբաղում, ժամանց: Առաջ

այդպէս էր կարծեր, բայց հիմա կրողար, որ ժամանցէ տարրեր բան մըն էր, որ այնպէս կը քաշէր իր հոգին դէպի այդ կիներ:

«Մէր» անցաւ անգամ մը իր մտքէն, բայց այդ գաղափարը ունեցած ըլլալն անգամ խորին անախորժութիւն մը պատճառեց իրեն, զգւանքի պէս բան մը: Ա՛, այդ միակերպ ու յաւիտենական կրկնութիւնը նո՛յն խօսքերու, նո՛յն նայւածքներու, նո՛յն դգւանքներու ու նո՛յն գրկախառնութեան: Ի՞նչ գոհնիկ, ի՞նչ կոպիտ ու ի՞նչ տափակ է այդ ընազղը, որը այնպէս զարգարեք են մարդիկ ամեն կարգի ու ձևի սուտերով ու ինքնախարութիւններով:

Ո՛չ. ինքը շատոնց արթնցած է արդէն այդ միամիտ «երջանկութիւն»ներուն երազէն ու դիտէ իրերուն իրենց իսկական անունը տալ:

Ո՛չ: Անհամեմատ աւելի արժէքաւոր, աւելի բարձր, աւելի հարազատ բան մը կրողար հիմա իր հոգիին խորքը այդ աղջկան հետ ունեցած իր շփումէն, և մանաւանդ թա՛րմ, թա՛րմ: Կարծես սարերու օդը կը շնչէր իր կուրծքը այդ էակի ներկայութեանը, սարերու թարմ, ցընցող ու կազդուրիչ օդը:

Ո՞վ էր այդ աղջիկը, այդ օտար հիւսիսի աղջիկը. օտար իր ցեղով, օտար իր տեղով, օտար իր արեւտաովն ու կեանքովը: Օտա՛ր . . . մի՛թէ օտար:

Նո՛ր էր, այո՛, այդ ամենը իրեն համար ու տարօրինակ: Այդ տեսակ ալ կի՛ն: Կնոջ մասին իր ունեցած ամբողջ ըմբռնումը դիտելու այր կը դառն

Նար: Եւ դուցէ ճիշտ այդ նորութիւնը, այդ տար-
օրինակութիւնն էր, որ իր հոգին կը դրաւ էր:
Կինը այսպէս պա՛րզ, կինը այսպէս կայս՛ւն կինը
այսպէս առողջ դատո՛ղ, կինը այսպէս հանդիստ
զգացումներ ներշնչո՛ղ: Կին. ալ ի՛նչ կին. այդ
բոլորը ինքնին բացասում մըն էր կին գազափարին:

Այս վերլուծական աշխատանքը կատարողը
Սուրէնի միտքն էր, մինչ անոր զգացումներուն
մէջ միևնոյն ժամանակ մեղմ ու ակործ բան մը
կը խըրտէր ու քնքուշ պահանջ մը մօտիկ ու
մտերիմ մնալու այդ նոր տեսակի հոգիին:

Բայց ինչո՞ւ: Է՛, ինչո՞ւ . . . Մարդ ե՞րբ է
ինչունները հասկցեր:

Այս եզրակացութեամբն էր, որ Սուրէն դո՛ս
ու զւարթ ետ հրեց իրենց «նկարչական» քա՛թէին
դիւրաճոճ դուռը, գլխարկը անցուց ժպտալէն իր
դէմը վազող քէլներուհիին շէկ զլուխը. և առանց
աղջկան ծիծաղին ու կատակին ուչ գարձնելու,
գնաց իրենց սովորական մարմար սեղանին ծայրը
ու վերցուց առաջին հանդիպած ամսագիրը:

Երրորդ թէ չորրորդ շարաթն էր արդէն, որ
Սուրէն ամեն չորեքշաբթի, իրիկւան մութը կո-
խելուն պէս, ժամացոյցի մը ճշդապահութեամբ
կը զարնէր օրիորդ Ստեկընի բնակարանին դանդը:

Ճերմակ գդակին ու ճերմակ գոգնոցին մէջ
կաղապարւած երիտասարդ սպասուհին բարեհաճ
աշխուժով մը և խորհրդաւոր ժպիտով կը վազէր
խկոյն իմաց տալու « օրիորդին » « պարոնի »
գալուստը:

Սենեակին դռան կը հանդիպէին երկուքը իրա-
բու և առաջին իսկ անգամէն շա՛տ պարզ կեր-
պով, շա՛տ բնական, կարծես հինաւուրց ծանօթ-
ներ: Առանց պաշտօնական յառաջարաններու,
առանց անպաշտօն ծէգծէգումներու, բաց ու սի-
րալիր, կարծես վաղեմի ընկերներ:

Քիչ մը ետքը սպասուհին կը բերէր թէ՛յի
պարագաները, կը դնէր սեղանին ու կը հեռանար:
Հիւրն ու սենեակի տիրուհին կանցնէին սեղանի
երկու կողմը, որուն վրայի փոքրիկ լամպը իր
ահագին զեղին լուսամտիովին տակէն վարար լոյս
մը կը յորդէր իր անմիջական մօտիկ տարածու-
թեան վրայ, սենեակի մնացած մասը ակործ կէս-
մութի մը մէջ թողնելով:

Մէկ ձեռքով թէյին դաւաթը լսնած, ազատ ձեռքով ալ բժշկական-գիտական թերթերուն ու հատորներուն կէս-բաց էջերուն հետ խաղալով՝ Սուրէն ու Ստեղծն կըսկսէին խօսելու:

Սուրէր. . . Չէ, ատիկա սովորական խօսիլ չէր, հեղեղ մըն էր ատիկա:

Իրենց անհատական անցեալն ու ներկան, իրենց հակումները, գերասիրութիւնները. ֆին ու հայ ժողովուրդներու վիճակը. ձգտումներն ու մաքառումները. կեանքի գոյութեան ու մահանշարժանական անխափան հարցերը. հանրային հոսանքներու և կուսակցութիւններու գնահատումն ու ձշտումը. արւեստի, գիտութեան ու փիլիսոփայութեան կնճիռները. բոլորը, բոլորը իրարու հիւսւած, իրարու հետ ու իրար մէջէ խօսքի կուգային, տեսակ մը տենդոտ շտապով՝ ամեն բան ըսելու, ամեն բան խօսելու, ամեն հարցի մօտենալու:

Տարօրինակ ու անդիմադրելի մրցում մըն էր ատիկա իրարու առաջ իրենց ներքինը թափ տալու: Կարծես երկուքն ալ տարիներով ո՛չ մարդէին տեսած, ո՛չ խօսած:

Այնպէս նոր ու զարմացք էր այս բոլորը Սուրէնի համար, որ ինքն ալ չը գիտեր ինչպէս, հոսանքի մէջ ինկած, կ'երթար: Խենթ ու տարատամ մտածումներ, որ ո՛չ-մէկուն չէր ըսեր, ներքին նուրբ ու անձնական դատումներ, որոնց մասին ո՛չ-ոքի հետ չէր խօսեր, ինքնին կուգային իր լեզուն ծայրը, ինքնիրեննին կըսէին: Բնագրական, տարբերային բան մը կար այդ խօսակցութիւններուն տակը:

Եւ ճիշտն ըսելով՝ ատիկա խօսակցութիւն ալ չէր, այլ անվերջ կռիւ մը, մշտապես վէճ մը, սրովհետեւ գրեթէ բոլոր կէտերուն մէջ տրամազրծօրէն իրարու հակառակ կարծիքներ կը պաշտպանէին երկուքը:

Աղջիկը՝ աշխատանքի պաշտամունքով, անձնուիրութիւնն ու գութը կեանքի հիմքը ընդունող լաւատես մը, խաչալիստ մը: Տղան՝ նիցչեկան հովերով, ումն ու բէալիզմը կեանքի հիմք բռնած, ուրիշ ամեն բան հեղանդ հողի մը:

— Չարմանալի՛ է, — կը բացականչէր տղան: — Դո՛ւք էք բժշկուհին և ե՛ս պէտք է ձեր առջևը դարվինիզմը ջատագովեմ:

— Չարմանալի ոչինչ չկայ. — կը պատասխանէր աղջիկը: Որովհետեւ դուք գիլլետանտ մըն էք գիտութեան այդ թէօրիներուն մէջ, իսկ իմ մասնագիտութիւնս է ատիկա: Չարմանալին ա՛ն է, որ դուք գեղարւեստի մարդ մըն էք, և ե՛ս պէտք է ձեզի դութը քարոզեմ:

— Չարմանալու ոչինչ չկայ. — կը նմանցընէր տղան իր խօսւածքը աղջկա արտայայտութեան ձևին: — Որովհետեւ դուք գիլլետանտ մըն էք ուրիշներու հողին ու անոնց շարժաւիթները ըմբռնելու գործին մէջ, իսկ իմ մասնագիտութիւնս է ատիկա՝ ուրիշներու հողին մասնէր: Դուք կին էք՝ մերկութիւնները տեսնել չէք սիրեր. իսկ իմ արւեստս մերկութիւնները կը փնտռէ, ըլլա մարմնի ըլլա հողի:

Երբեմն աւելի սուր ձև կ'առնէր այդ երկուստեք փոխադարձ քննադատութիւնը:

Ձեր այդ բոլոր խօսածները տրամաբանական սառն մարդանք է միայն, կամ սովորովի դատողութիւններ. ատոնք ձեր հոգիէն չէ, որ կուգան. — կը կարէր յանկարծ վէճը օրիորդ Ստե'կըն :

— Իսկ ձեր ըսածները կանացի զգայնութիւն է միայն և կամ բարի մամիկներու ներշնչած նախապաշարումներուն մնացորդը, ատոնք ձեր բանականութենէն չէ, որ կը բլխին. — դէմ կը նետէր Սուրէն հատու :

Ու կը խնդային երկուքով, ակընթարթ մը լուռ կը նայէին իրարու ու խօսքը կ'առնէր նոր ընթացք : Վերաւորանքի և ո՛չ-մէկ նշոյլ : Որովհետեւ անոնք օր օրի աւելի պարզ կը զգային, թէ ի՛նչ աստիճան նման էին իրենց հոգիները իրարու, անոնք օր օրի աւելի պարզ կը գիտակցէին, թէ իրենք իրարու հետ չէր, որ կը կուսէին : այլ ամեն մէկը իր սեփական հոգիին հետ էր, որ կը մաքառէր :

Օրիորդը դեռ նոր էր ապրեր ու անցեր ընթացողութի պաշտամունքին այն բնական աստիճանէն, որ անխուսափելի է ամեն հասունցող մտքի համար. ան դեռ նոր էր դուրս եկեր այդ ըմբռնումներու պայքարէն ու խոր պահանջ մը կը զգար իր նոր համոզումներու վրա վերջնապէս ամրանալու :

Մինչ երիտասարդը խուլ կերպով կը հասկընար, որ ինքն ալ, այդ աղջկան պէս, ճակատագրորէն պիտի դար ու պիտի հասնէր անոր աշխարհայեացքին, անոր ալարուիլովին :

Դեռ աւելի՛ն : Կարծես անիկա կըշտասպէր, որ

շուտով հասնի այդ յենակէտին. կարծես այս բոլոր վէճերն ու կռիւր ճիշտ ատոր համար էին, որ ազան ինքզինքը համոզէր, որ յաղթէր իր մէջը տիրող տեսակէտներուն, այդ իր «սովորովի» համոզումներուն, ինչպէս օրիորդը կ'անւանէր :

Միս, ինչպէ՛ս կ'ուզէր, որ նորէն կարող ըլլար դառնալու իր պատանութեան երազներուն, իտէալներուն, յափշտակութիւններուն, որոնք ատեն մը թե կու տային իր հոգիին . . .

Բայց ինչքան աւելի խոր կը ցանկար, այնքան աւելի կամրջնար իր այդ բնագղական ծարաբաւէն, իբրև նահանջ մը, իբրև փոքրոգութիւն, իբրև սանտիմէնտալիզմ, և այնքան ալ աւելի յամառ կը դիմադրէր, այնքան ալ աւելի յամառ չէր ուզեր խոստովանի :

Առաջին անգամ իր նպարտութիւնը գայթեցաւ, երբ ոչ գիշերին, փողոցը, մինակ, վերարկուին օծիկին տակը կծկւած, օրիորդ Ստեկընի քովէն իր բնակարանը կը դառնար .

«Ի՛նչ բազաւոր է այդ աղջիկը. — բացականչեց յանկարծ իր հոգիին մէջ : — Ի՛նչ բազաւոր են բոլոր անոնք, որ հաւատք մը ունին : Հաւատք ապագային, հաւատք մարդկութեան, հաւատք այն բոլոր «աղնի» բաներուն, հաւատք իր դերին, իր գործին» հաւատք խտէալի մը . . . » :

«Սուտ կուռքեր են, սուտ ու հնոտի» . — կը դիմադրէր մէկը հոգիին անկիւնէն :

«Թող ըլլա՛ սուտ» թող ըլլա ինքնախարութիւն. ատոնք են սակայն ամենէն աղւոր բաները : Եւ շիտակ կ'ըսէ այդ աղջիկը՝ առանց այդ «աղ-

նիւ» պատրանքներուն ի՛նչ բան է կեանքը, ինչո՞ւ է կեանքը» :

Ուշ աշնան գիշերէն նուրբ ու ասղընտող անձրև մը կը մաղւէր վար : Եւ Սուրէն զգաց , որ նուրբ ու ասղընտող անձրև մըն ալ սկսաւ մաղւիլ իր հոգիին մէջ : Նուրբ ու ասղընտող կարօտ մը ստեղծելու, արտադրելու . . .

Ակամայ սկսաւ հաշուել ինչքան ինչքան ժամանակ էր , որ չէր աշխատած . ամբողջ վերջին տարին . եթէ բան մըն ալ նկարեր էր , նկարե՛ր էր վրձինը , ո՛չ հոգին :

— Է՛ , շան աղջիկը ինծի խելքէ հանէ պիտի .
— Բացականչեց յանկարծ զայրոյթով ու յսելի :

Մռթին մէջ ոտքը դոփեց գետին ու քայլերը արտազայտեց՝ այդ յիմարութիւններուն վրա ալ չմտածելու որոշումով :

Իսկ անձրևը նուրբ ու ասղընտող կը մաղւէր ու կը մաղւէր , տեսակ մը ծածուկ ու յամառ , թէ ուշ աշնան զիշերէն , թէ՛ հոգիին խորերէն . . .

Ն.

Յուրտ ու յամառ հով մը կը կաղկանձէր օրիորդ Ստեկընի լուսամուտին տակը սխուր ու միալար :

Մինչ նոյն լուսամուտի թանձր վարագոյրներուն ետեւն ներս կը սահէր մութը և արդէն իսկ տիրեր էր սենեակի խոր անկիւններուն :

Անկողինը , գրասեղանը , զարդի սեղանը — բոլորը արդէն փաթթելեր էին թանձր ու թափանցիկ գորշ քողով մը :

Միակ ազատ ու պայծառ կէտը վառարանն էր , որու բաց դռնակէն ժիր բոցերուն կարմիր ցոլքը ինկեր էր դւարթ լայն շեշտով մը գետնի գորդին :

Եւ ճիշտ այդ շերտին մէջ , կրակին դէմ , ամբողջ հասակով փուեր էր օրիորդ Ստեկըն ձիգ-աթոռին ու աչքերը դամած կրակի ոսկի կտորներուն՝ կըսպասէր :

Լուեցաւ դռան զանգը : Օրիորդը իսկոյն ուղղուեցաւ , արագ ակնարկ մը նետեց շուրջը , ու ձեռքերը բնազդօրէն բարձրացան մաղերուն թեթև յարդարանք մը տալու , բայց իսկոյն զսպեց ինքըղինքը ու կանգ առաւ .

«Ինչո՞ւ : Ո՛չ : Պէտք չէ կոքէտութիւն» :

Միւնոյն վայրկեանին գիտակցեց սակայն , որ այդ ինքըղինքը զսպելն էր տարօրինակը , իսկական կոքէտութիւնը :

— Երևի այսօր ինձի չէիք սպասեր. — հնչեց Սուրէնի աշխուժ ձայնը, սենեակի դուռը բացելուն պէս :

— Ընդհակառակը. հաստատ գիտէի՝ որ դայիք պիտի ու կրօնպատէի. — խոստովանեցաւ աղջիկը շիտակ : — Նստեցէք, խնդրեմ :

Ու ազատելով ձեռքը տղու ամուր բռունցքէն՝ գնաց դէպի դրասեղանը լամպը վառելու :

— Ո՛չ, օրիորդ, մի՛ վառէք, ես շատ կը սիրեմ վառարանին լոյսը. — խնդրեց տղան մըտերմօրէն :

— Ես նոյնպէս. — պատասխանեց աղջիկը կարծես ուրախացած : — Այ, կէս ժամ մը կայ՝ նստեր եմ գէմը ու կը մտածեմ :

— Բնակահա՛ն է : Օրւայ լոյսին տակ ամեն ինչ շատ է պաղ ու տափակ. ուրիշ բան է կեանքը վառուող կրակի մը բոցերուն մէջէն : Հո՞ս արդէն դուն ես Աստուածը. նստէ՛ ու ստեղծէ՛ աւելի խորը ու աւելի գեղեցիկը, քան ինչոր կըցեր է ստեղծել մեր այլորը :

— Այ, նկարեցէ՛ք, նկարեցէ՛ք ձեր երևակայած այդ աշխարհը, այդ աւելի վերին, աւելի գեղեցիկ աշխարհը. — բացականչեց աղջիկը, յանկարծ ամբողջ գէմքը տղուն դարձնելով :

Այն աստիճանի ջերմ ու սրտագին շեշտ մը կար այդ խօսքերուն ու այդ նայւածքին մէջ, որ Սուրէն ազնիւթարթ մը անշարժ մնաց ու չիմացաւ ինչ պատասխանէ : Իսկ աղջիկը, կարծես ամբըցած իր այդ ոգևորութենէն՝ աւելցուց աւելի մեղմ ձայնով մը, կարծես նախորդ սպաւորութիւնը թուլցնելու համար :

— Իրա՛ւ կ'ըսեմ, պարոն Սուրէ՛ն, ինչո՛ւ չէք նկարեր : Բիչ մը առաջ ալ նստեր էի հոս մինակ ու կը խորհէի՝ ո՞վ գիտէ, ինչքա՛ն, ինչքա՛ն գեղեցկութիւններ ունիք ձեր գեղարւեստագէտ հոգիին խորքը...

— Ինչքա՛ն, ինչքա՛ն որ մարգրիտներ ծովուն յատակը. — կատակեց Սուրէն քմծիծաղ :

— Ո՛չ, խնդրե՛մ, լուրջ խօսինք. — ըսաւ աղջիկը աղաչող շեշտով մը :

— Ես ձեզի հետ մի՛շտ լուրջ եմ խօսեր, օրիորդ, — պատասխանեց տղան ծանր-ծանր ու տեսակ մը մեղամաղձոտ : — Եւ դուք մի՛ակ կինն էք, որուն հետ ես լուրջ եմ խօսեր կեանքիս մէջ : Տեսէ՛ք, այս վայրկեանիս ալ եկեր եմ ձեր մօտը նոյն այդ հաճոյքը վայլելու՝ կնոջ մը հետ լուրջ խօսելու հաճոյքը :

Սխտ նուրբ, ախորժեյի զգացում մը վազեց աղջկայ ամբողջ մարմնովը : Ու այդ մարմինը կարծես սկսաւ թեթեւալ, ոտքերը կտրւեցան գետնէն, և այլ եւս չէր գիտեր աղջիկը՝ թէ ինչ կ'ըսէր. կ'ըսէր՝ ինչ որ իր հոգիէն կու գար :

— Աղէ՛կ, Դէ՛, ուրեմն լսեցէ՛ք այդ կնոջ լուրջ խօսքը՝ դուք պէտք է աշխատիք, կը հասկընա՞ք, դուք պէտք է աշխատիք. ատիկա է ձեր միակ փրկութիւնը : Գուք պէտք է ստեղծէք, պէտք է որոնէք, պէտք է վազէք շարունակ այդ գեղեցկութիւններուն ետեւէն, որ ձեր էութեան խորքը կ'ըզգաք : Գուք սեծ էք, երբ այդ վաղքին մէջն էք, երբ կանգ կ'առնէք՝ ալ ոչինչ մըն էք ձեր աչքին, և ձեր այդ ներքին զգացումը

խեղդելու համար կը ծաղրէք ձեզի, կը ծաղրէք ձեր հողիին սըրբութիւնները, դուք պէտք է ըստեղծէք, դուք պէտք է վազէք շարունակ. կենալը չարիք մըն է ձեզի. ձեր միակ կոչումը աշխատանքն է: Այն վայրկեանին որ ձեր հողիին լարումը կը թուլնայ՝ դռնկուծիւնն է, որ ձեր շուրջը կը սկսի: Դուք պէտք չէ որ դռնկանաք. դուք պէտք է միշտ վե՛ր, միշտ վե՛ր, հորիզոնէ հորիզոն, նոր ճիգերէ նորագոյն ճիգեր: Ձեր հողիին այդ անվերջ ձգտումն է ձեր ամենէն մեծ գեղեցկութիւնը, ձեր հողիին ամենէն աղւոր կողմը: Եկարեցէ՛ք ձեր այդ ձգտումը, ձեր այդ ծարաւը, ձեր խարխափումները, ձեր երազները...

Գլուխը քիչ ծուր էր դէպի ձախ, այնպէս որ կրակին ցոլքը ինկեր էր դիտուն ետեէն ու խրւեր էր աղջկան աջ ականջին վրա յորդող մաշերուն խուրձին մէջ ու հոն հրդեհ մըն էր բռնկցուցեր. մինչ դէմքը մնացեր էր մուծի մէջ, քիթն ու շրթունքները հաղիւ կ'որոշէին. ատոր փոխարէն շեշուեր էր աշերուն խորութիւնը, որուն մէջտեղը նայածքը կը վառէր. բայց ո՛չ, նայածք չէր ատիկա, այլ հողիի կայծկըլտուն կտոր մը, որ աղջկան ներքին խորունկ մուծերէն դուրս կը ցայտէր կենսաթրթիւ ու խորհրդաւոր:

Տղան անյագ ու անթարթ կը դիտէր բոցերու բերանն ինկած այդ գլուխն ու այդ աչքերը, կը դիտէր՝ իր ամբողջ էութիւնը տեսողութեան մէջ հաւարած . . .

Կէս դիտակից, կէս բնազդական ճիգ մըն էր ատիկա, հողեկան բուռն ճիգ մը պինդ բռնելու

այդ նայածքը, խորը դրոշմելու իր մտքին մէջ, որ ալ երբէ՛ք, երբէ՛ք չ'մոռնայ, կարծես, երկա՛ր, երկա՛ր ժամանակէ ի վեր իր որոնած մէկ բանն էր, որ դտեր էր, անգին, անգնահատելի բան մը:

Եւ ի՞ր այդ յափշտակութեան մէջէն, կարծես հեռաւոր հեռուներէն կուգար, կը հասնէր իր գիտակցութեանը աղջկան՝ քրմունիի մը պէս արտասանած բառերն ու շեշտերը: Ձէ՛, ատիկա աղջիկը չէր, որ կը խօսէր, ատիկա իր հողին էր, որ կը խօսէր, իր սեփական հողին:

«Վեստալուհի. . .» շնչեցին յանկարծ շրթունքները, գրեթէ անգիտակից:

Աղջիկը յանկարծ ուշքի եկաւ. զգաց անոր դիտելը, զգաց ինքզինքը և ինք ալ չգիտէր ինչպէս, բայց մէկէն պարզ ըմբռնեց, որ լամպը վառել էր պէտք:

Սարխափեց, դողդոջուն մատներով գտաւ լուցկին, վառեց ու երկար չարչարելով հաղիւ կրցաւ լամպին շիշը կարգի բերելու: Եւ երբ նորէն ետ դարձաւ ու աչքը նետեց Սուրէնին կողմը, տեսաւ որ ան դեռ անշարժ նստած էր իր ցած ամթռակին. միայն հիմա երկու արմուկները դրէր էր ծունկերուն և երկու ձեռքով պինդ ծածկեր էր դէմքը:

Ծանր քայերով մօտ եկաւ, կեցաւ քիչ մը հեռուն և գորովանքով սկսաւ նայիլ անոր գլուխուն, մաղերուն, ուսերուն: Նայեցաւ լուռ ու երկա՛ր, երկա՛ր: Եւ վերջապէս ըսաւ զգուշ ու կամաց, կարծես արթնցնելէ վախնալով.

— Լամպին լոյսը երևի ցարցուց աչքերնիդ:

Սուրէն դանդաղ բարձրացուց գլուխը, գար-
մանքով դիտեց շուրջը, աղջկան լուսաւորւած
կերպարանքը ու խոր պահանջ մը զգաց այն կոր-
տրւած մթութեան, խոր պահանջ մը մենութեան:

Յատկեց ոտքի և դեռ կէս մը իր մտածում-
ներուն մէջ՝ ըսաւ.

— Ուրեմն վաղը առտու կու գաք աշխա-
տանոցս:

— Աշխատանոց: Ինչո՞ւ:

— Կ'ուզեմ աշխատիմ: Կ'ուզեմ նկարեմ ձեր
գլուխը:

— Իմ գլուխս. — ապշեցաւ աղջիկը:

— Այո՛. չէ՞ որ կըսէիք նկարեմ՝ հոգիիս խո-
րէն: Վաղը առտու կու գաք աշխատանոցս: Մի՛
վախնաք, երկար չեմ շարձարեք ձեզի, բայց քանի
մը անդամ պէտք է որ նստիք:

Բազդաւորութեան ու հպարտութեան խնթ
ու անզուսպ ալիք մը խուժեց յանկարծ աղջկան
կուրծքը: Եւ ան իր մոլար հայեացքովն ու կըռ-
ւանը կորուսած մարմնովը աւելի գինովի էր նը-
ման, երբ պատասխանեց.

— Ա՛խ, իմ գլուխս: Մի՛թէ աւելի յարմար
ու արժէքաւոր բան մը չէիք կընար ընտրեր: Բայց
յամենայն դէպս, քանի որ ատ է ձեր ցանկութիւնը,
իմ գլուխս... իմ գլուխս ձերն է ամբողջովին:

— Աղէ՛կ. իսկ հիմա ներեցէ՛ք ինձի, պէտք
ունիմ առանձին ըլլալու:

Սուրէն ջերմ սեղմեց երկու ձեռքով աղջկան
դողդոջուն աջը, կամաց մը ծռեցաւ, դպցուց շըր-
թունքներուն ու նետուեցաւ սննեակէն դուրս:

Ջիւնը անդադար կու գար, հանդա՛րտ ու
միապաղա՛ղ: Շուրջը՝ ամբողջ դաշար, ճամբան
հովանաւորող ծառերը և հեռուն ծառերու բունե-
րուն մէջէն երեցող քաղաքը, ամեն-ամեն բան
յոիկ ու հանդարտ կը մտնէր ու կը թաղէր այդ
թափուող յամառ ճերմակութեան տակ:

Սուրէն գլխարկը քաշած ճակտին, գաւա-
պանը թեխն տակ ու ձեռքերը գրպանը, կը քա-
լէր. կը քալէր խիստ դանդաղ ու խիստ հանգիստ
կանոնաւոր քայլերով: Երկար շրջելէն առաջացած
թարմ ջերմութիւն մը գրկեր էր մարմինը, իսկ
թափուող հատիկներու օդին մէջ փռած կիտաւոր
վարագոյրը կեղրոնացում կուտար անոր մտքե-
րուն:

Առանց նշմարելու մտեր էր արդէն քաղաք:
Ծէնքերը հեազհետէ եկեր շարուեր էին զիւզական
լայն ծառուղիին երկու ակը ու վերածեր էին
փողոցի, երբ յանկարծ մէկը ետէն զարկաւ երի-
տասարզի ուսին:

— Բարե՛ւ, Սուրէն. ի՞նչ գործ ունիս քա-
ղաքի այս մասերը:

— Հա՛, դո՞ւն ես. — եղաւ չոր պատասխանը.
Ան դժգոհ էր, որ խանդարեք էին իր մենութիւնն
ու խոհերը:

— Քեզի՛ կը հարցնեմ՝ ի՞նչ գործ ունիս այս
կողմերը:

— Ա՛յնպէս. դացեր էի մեծ ճամբով. ախոր-
ժելի է ձեան տակ պտտիլը:

Մաքս միացաւ ընկերոջը, ծխատուփին մուխը
առատ արձակեց բերնէն ու ըսաւ.

— Իսկ երէկ դիշեր պարահանդէսը քեզիս երկար կըսպատէինք: Ի դուր չեկար. շատ ուրախ ժամանակ անցաւ:

— Ի՞նչ պարահանդէս, հարցուց Սուրէն կարծես բորբովին ակամա ու անտարբեր:

— Ի՞նչպէս թէ. Լուլուի՛ պարահանդէսը: Մի՞թէ չդիտէիր:

— Հա՛, իսկապէս, տասներո՛ւթը. այսօր տասներինն է, չէ՞. պատասխանեց դանդաղ ու ծանր, զըլխուն մէջ կարծես դժար հաշիւ մը ընելով:

Մաքս յանկարծ կանգ առաւ ու բռնեց ընկերոջը թեւը:

— Ինծի նայէ՛, տեսնեմ: Ա՛յ տղայ, դուն կա՛մ սիրահարուած ես, կա՛մ հիմնովին հատեր է ձեռքիդ դրամը:

Սուրէն կէս մը արհամարհանքով, կէս մը հեգնանքով քաշեց թեւը, ազատեց անոր ձեռքէն և մատովը կողմնակի փողոց մը մատնանիչ ընելով՝ ըսաւ լուրջ.

— Այդ փողոցը շիտակ կը տանի քաղաքի կեդրոնը. երթաւ բարո՛վ:

— Իսկ եթէ գերադասեմ քո՛ւ բռնած փողոցը:

— Այն ատեն կը խնդրեմ դոնէ, որ պարահանդէս, դրամ, սիրահարութիւն ու այդ կարգի բոլոր աշխարհային տափակութիւններդ պահես քեզի:

— Եւ մտնենք, այսպէս ըսած, մտքերու տաճարը:

— Այո՛, մտքերու և արեւստի:

Մաքս քովընտի նայուածք մըն ալ նետեց ընթրը ու յանկարծ հարցուց.

— Արդէն նկարե՞ր ես, թէ՛ դեռ նոր է ձեռանելու վրա:

— Նկարեր եմ:

— Ն՞րբ:

— Երկու շաբաթ է ատով եմ զըսղւած:

— Բոլորովին աւարտա՞ծ:

— Ո՛չ. դեռ աշխատանք ունի քիչ մը:

— Ի՞նչ բան է:

— Օր մը եկուր՝ տես:

— Երթանք հի՛մա, անմիջապէս:

— Երթա՛նք:

Եւ առժամանակ մը կը քալէին լուռ ու քովքովի՝ ամեն մէկը իր մտածումներուն մէջ: Ետքը Մաքսը սկսաւ երկար ու տաք-տաք քննադատել յայտնի նկարչի մը վերջին գործը: Սուրէն հազիւ կը լսէր ականջին ծայրով:

Երբ հասան և երբ բարձրացեր էին իր աշխատանոցին դռան առջեւը, Սուրէն հանեց բանալին զրոպանէն, բացաւ դուռը, ինքը ետ քաշեցցաւ ու սրբազան արարողութիւն մը կատարողի ծաղրածու լրջութեամբը ըսաւ՝ մատնանիչ ընելով ներսի մութը.

— Հանէ՛, մա՛րդ, գլխարկդ ու կրկնակօշիկներդ և մտի՛ր անմահներուն բնակարանը:

— Բայց քու անմահներուդ բնակարանը ցուրտ է բաւական. նկատեց Մաքսը ներս մտնելուն պէս:

— Այո՛, մահկանացուներու համար. ժպտեցաւ Սուրէն ու աւելցուց.՝ Ա՛յ, նկարը. դուն հրձե՛, մինչեւ որ ես ատրուչանս վառեմ:

«Ատուռանը» սիրուն ու փոքրիկ երկաթ վա-
ռարան մըն էր, որուն առջեւը և չոքեց Սուրէն՝
գրպանէն լուցկին հանելով :

Իսկ Մաքս լայն աշխատանոցին նկարներուն
ու խառնաշփոթութեան մէջէն անցաւ խորքը, ուր
տղու մատնանիչ ըրած եռոտանիին վրա դրւած էր
նկարւած կտաւը :

Ապակի պատին կանանչ վարագոյրները դոց
էին, միայն մէկ կողմէն կ'իյնար լոյսը նկարին
վրայ, տեսակ մը աւելի սուեր, քան լոյս տալով :

Մաքս կեցաւ նկարին առջևը ակնթարթ մը,
եաքը քայլ մը ետ քաշեցաւ, քայլ մըն ալ, մէջքը
դէմ եկաւ սեղանի մը ծայրին, յենեցաւ այդ
ծայրին ու մնաց անշարժ :

Շուտով լուեցաւ վառարանի ուրախ ու ակոր-
մելի ճիճիոցը : Եւ Սուրէն ձեռքի փոշին թափ տա-
լով՝ լուռ մտեցաւ ընկերոջը, ունքերը կիտեց և
անոր բռնած դիրքէն ինքն ալ սկսաւ դիտել իր
նկարը :

— Դէ՛, նայինք հիմա, ի՞նչ պիտի խօսի նա-
խանձը. — բսաւ վերջապէս Սուրէն ձեռքը ընկերոջը
ուսին դնելով :

Մաքս աչքերը նկարէն հեռացուց, դարձաւ
Սուրէնին ու հազիւ լսելի ձայնով արտասանեց.

— Հիանալի՛ է :

— Ատիկա ետ գիտեմ. — վրա բերաւ տղան
ժպտուն : — Ուրի՛շ :

— Բայց հիանալի բան է ատիկա, Սուրէն, —
բացականչեց տղան այս անգամ բարձր ձայնով : —
կը շնորհաւորեմ բոլոր սրտովս, — աւելցուց իսկոյն
ամուր-ամուր ընրերով ձեռքը թոթուելով :

— Շատ ալ աղէկ կ'ընես, — կատակեց Սուրէն :

— Ատիկա քու գլուխ-գործոցն է. վրա բերաւ
Մաքս ջերմ շեշտով մը ու աչքերը նորէն նկարին
դամած :

— Ալ ինչո՞ւ կ'անիծես : Ես դեռ դէնքերս
վար չեմ գրած :

— Բայց կը խօսին, է՛, կը խօսին այդ աչքերը.
և ի՞նչ խոր, ի՞նչ խոր : Ի՞նչ կարօտ կայ մէջը,
ի՞նչ նուրբ արամուծիւն :

— Մեր Արևելցիի հողին անվերջ մխացող կա-
րօտ մըն է միշտ և նուրբ ու հաշտ արամուծիւն մը.
— պատասխանեց Սուրէն երազկոտ ու արդէն բոլոր-
բովին լուրջ :

— Ի՞նչ ես դնելու նկարիդ անունը. կարօտ :

— Անո՞ւնը : Չգիտեմ : Բան մը կը դնեմ :

— Բայց ի՞նչ ես ուզեր որ նկարես :

— Ուզածս . . . ուզածս . . . — կմկմաց Սուրէն
մտածկոտ և յանկարծ վրա տուաւ. — ես ի՞նչ գիտեմ
իմ ուզածս : Տենչ մը դուրս դարձաւ աշխարհայինէն
ու մարմնեղէնէն, սովորականէն ու պայմանակա-
նէն. որոնս՛ւմ մը աւելի տեսական, աւելի մնայուն,
աւելի արժէքաւոր նոր բան մը, բուն կարօտ մը
երազանքի ու յափշտակութեան, այդպէս ալ խօ-
րին պահանջ մը կոնջ մէջ նոր գիւտ մը ընելու,
քան անոնց մարմինը, քան անոնց ծարաւը, քան
անոնց սէրն ու ունայնամտութիւնը. այդ բոլորը
ամեն կիւն ունի, և ճիշտ ատիկա է, որ կը կազմէ
կինը. իսկ ես կ'ուզէի կեռջ մէջ աւելի խոր բան
մը, աւելի բարձր ու աւելի արխիւ, քան կինը :
Ա՛յ, այդ աղջկան հողիին խորքը, ա՛յ այդ աչքե-

րուն մէջ կը պլպլայ այն կայծը, որ ես կը փնտը-
ռեմ. ինչ որ նշմարեցի, ան ալ առի կտաւին.
անո՛ւնը, ես ի՞նչ դիտնամ անունը:

Նկարի առաջին տաք տպաւորութիւնը արդէն
անցեր էր Մաքսի վրայէն. հիմա աւելի սառն կը
նայէր պատկերին ու ստեղծողին, պէտք մը կը
զգար ողորջելու իր մէջ խլրտող բնական նախանձը
և հասկցնելու թէ՛ ինքզինքին, թէ՛ դիմացիներն,
որ ինքը աւելի վերն է ու աւելի վերէն ալ կը
նայի այդ բոլորին վրայ:

— Լուէ՛, տղա՛ս, — դարձաւ յանկարծ ընկե-
րովը հպարտ շեշտով մը ու կատակող հեղինակա-
ւորութեամբ. — Ճակատագիրը անողոք է. բոլոր
բէպիստները վերջը պէտք է դառնան իտէալիստ,
ինչպէս որ ամենէն թունդ իտէալիստը վերջը-
վերջը պիտի գայ ու դառնայ բէպիստ: Կինը քեզի
համար մինչև հիմա եղեր է սիրունի-տարփունի,
ուրեմն անհրաժեշտօրէն ասկէ ետքը պէտք է պա-
հանջես, որ խեղճը դառնայ դիցունի ու մուգա-
այսինքն ճիշտ այն պաշտամունքը, ինչ որ կ'երե-
ւակայէ թարմ իտէալիստ պատանին, որը քանի մը
տարիէն դառնալու է «խելքը գլխին» «դրական»
մարդ: Կը ծերանաս, բարեկամս, է՛յ, արդէն կը
ծերանաս. — վերջացուց իր խօսքը ծիծաղելով:

Սուրէնին բնաւ դուր չեկաւ իր զգացումնե-
րու ու իր տրամադրութիւններու այդ գոհնկա-
ցումը, այդ չափաւածածաւ կաղապարներու մէջ
լեցւիլը:

— Այդ խորին իմաստութիւնը կարելի է և
փողոցը հոսեցնել կամ րեստորան մը, հէ՛, քու

կարծի՞քդ ինչ է. — ըսաւ յանկարծ սառն ու վեր-
ցուց գլխարկը:

— Կարելի է. — պատասխանեց Մաքս քիչ մը
առնւած ու դժկամ:

Եւ այդ անախորժ տպաւորութիւնը հարթելու
և աւելի հաշտ սենեակէն դուրս եկած ըլլալու
համար վերջին անգամ մը նորէն կանգ առաւ նը-
կարին դէմը ու աւելցուց.

— Կնոջ մէջ դուն դիցունի չե՛ս գըտներ,
Սուրէ՛ն, ատիկա պարապ բան է. բայց ինչ որ
գտեր ես ու դերեր ես այս կտաւին վրայ, շա՛տ
սիրուն բան ես գտեր:

— Քալէ՛, քալէ՛, հայտէ՛. — ըսաւ Սուրէն
պարզ շեշտով մը և մէկ շարժումով զոցեց դուռը,
բանալին դրաւ գրպանը:

Է.

Խոր լուսթիւնը փութեր էր իր ծալ-ծալ փէշերը
անագին հիւանդանոցի բոլոր անցքերուն, միջանց-
քերուն, ելքերուն ու սրահներուն վրայ:

Կէս գիշերը անց էր շատոնց:

Հոս ու հոն հատ-հատ կը վառէր դեռ ելեք-
տրական լամպ մը առաստաղին փակած ու ազատ
կէտոյս մը կը թափէր բաղմաթիւ դոններուն ու
անցքերուն խորշերը:

Այդ դռներէն մէկը, որ վրայ էր ըրած միայն, կը տանէր գիշերապահն բժիշկին սենեակը:

Յամ առաստաղով, երկար ու նեղ, մաքուր ձեպձերմակ սենեակ մը: Անկիւնը կաշիէ խոշոր ու խոր բազկավժռու մը, որ անկողնի դերն ալ կը կատարէր անպաշտօն կերպով: Քովը գրասեղան մը: Իսկ ամբողջ աջ կողմի պատը բռներ էր լայն ասպակի պահարանը, որուն դարակներէն հաստափոր հատորներ իրենց մէջքը դէմ կընէին դռնէն ներս մօնողին:

Ներսը աւելի էր մութ: Միակ ելեքտրական լոյսը, որ դրած էր սեղանին, այսպէս կաշկանդէր ու խեղդէր էր մութ-կանանչ լուսամտիփին տակը, որ իր բոլոր ուժը կեդրոնացուցեր էր գրասեղանի մէկ պղտիկ կտորին վրայ, ուր բաց մոռցւած հասարակէկ գիրք մը կարծես ձանձրոյթի ու յողմածութեան չվերջացող յօրանջ մը ըլլար:

Այդ կէս խաւար սենեակի սևութեանը մէջ կնոջ ձերմակ կերպարանք մը կ'երթևեկէր, օրիորդ Ստեկընի կերպարանքը: Կ'երթար ու կուգար անընդհատ, գանդաղ ու միակերպ քայլերով, գլուխը քիչ մը կախած առաջ ու թևերով կուրծքը գրկած:

Կ'երթար ու կուգար ան այդ նեղ ու երկար սենեակին մէջ քանի՞ ժամ, ինքն ալ չգիտէր: Միայն կ'ըզգար, որ յողմած է սատոխի, և կարծես ուրախ էր, որ յողմած է: Մաքերը սկսեր էին ծանր շարժել իր ուղեղին մէջ, և ան կարծես ուրախ էր և այդ թմրութեանն: Ա՛խ, թէ որ քեչ մը քնանալ կարողանար...

Յանկարծ կարծես բարկացաւ ու կանգ առաւ ակնթարթ մը:

Ո՛չ. պէտք է որ իր հաւասարակշռութիւնը ձեռք բերէ վերջապէս. այ այսպէս անկարելի է. ո՛չ հանգիստ, ո՛չ լուրջ աշխատանք, ո՛չ քուն. ու իր հոգին շարունակ ու շարունակ այդ տղուն շուրջը: Է՛, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ: Ի՞նչ է որ ինքը Սուրէնի համար. ծանօթ մը, բարեկամ մը, կամ ամենէն ճիշտը՝ մտէլ մը պարզապէս, որ ան ընտրեր է, ո՞վ գիտէ ինչ կապրիզոտ վայրկան մը:

Կապրի՞զ. երբէ՛ք: Ստե՛կըն շատ աղէկ գիտէ՝ թէ տղան ինչ սրտով փարած է իր աշխատանքին, և թէ ի՞նչ կարժէ անոր համար իր նոր ստեղծագործութիւնը. ա՛ն, այդ նոր ստեղծագործութիւնը չէ՞ որ ինքն է, ինքը...

Ի՞նքը. մի՞թէ ինքը: Ու աղջկայ աչքերուն դէմ սենեակի կէս-մութին ծոցէն ծնաւ ու կեցաւ Սուրէնի նկարը: Այդ գլուխը, այդ աչքերը, այդ նայածքը, մի՞թէ ինքը:

Եւ կարծես ստուգելու համար, որ իսկապէս ինքն էր, շտապով մտաւ կից սենեակը, լոյսի կոճակը դարձուց ու կանդնեցաւ անշարժ լացարանին առջևը, նեղ ու բարձր հայելիին դէմ:

Հայելիին մէջ կեցած էր կին մը, ամբողջ մարմնովը փաթթւած աշխատանքի ձերմակ երկար շապիկին մէջ, որուն վզի նեղ անցքէն վեր կը բարձրանար գլուխ մը դալուկ այտերով, տեսակ մը աւելի սուած քթով ու յողմած, քնատ, կարծես, ապշած աչքերով:

«Գինվի աչքեր» . — մտածեց Ստեկըն արհամարանքով :

Ասոնք էին «այն» աչքերը :

Աղջիկը դառն կարեկցութեամբ ու ճնշող զգացումով մը պտտցուց իր նայւածքը հանդարտ ու կարգով այդ իր դէմը կեցած ճերմակազգեստ ու դալուկ կերպարանքի ամեն մէկ մասին վրայ :

Իր ինչը պիտի սիրէին , իր այդ պաղ դիմագծերը , իր այդ տափակ էութիւնը , ինչ էր որ ինքը , ինչ ունէր իր մէջը կանացի , որ քաշէր , որ կապէր . ինքը հասարակ պաշտօնեայ մըն էր միայն , սովորական աշխատաւոր մը և ուրիշ ոչինչ :

Այն ապրած ու վայելած , այն թեւաւոր աղուէն համար ինչ էր որ ինքը :

Եւ երբ նայւածքը բարձրացուց նորէն ու նետեց իր դիմացի կնոջ դալուկ դէմքին՝ զարմանքով տեսաւ , որ արցունքներ կը վազէին անոր այտերէն . . .

Անմիջապէս ձեռքը տարաւ իր աչքերուն . թա՛ց էին : Այնպիսի սուր ամօթ մը զգաց յանկարծ , որ իսկոյն մարեց լոյսը , թեովը սրբեց աչքերը ու անցաւ միւս սենեակը :

Հա՛ , այսպէ՛ս ուրեմն , կուլար . ատիկա էր պակաս . ան ալ հոտ , հիւանդանոցին մէջ , կէտ-գիշերին , իր պաշտօնի գլխուն : Ամօթը տեղի տաւ բարկութեան :

Թափով մը դնաց նստեցաւ գրասեղանին առջեւը , քիչ մը դէպի ինքը քաշեց յօրանջող հատորը , արժուկները երկու կողմէն զրաւ սեղանին ու երկու ձեռքով գոցեց աչքերը :

Ու այդ դոց աչքերուն առջևէն շարան-շարան սկսան անցնիլ տարիները , ամբողջ կեանք մը . կեանք մը , որ միայն աշխատանք էր ճանչցեր : Ա՛յ , իր պատանութիւնը՝ մի՛շտ գիրք մը ձեռքը պարտէզին անկիւնը , պատշգամին ծայրը կա՛մ իր սենեակը մահճակալի գլխուն լուսամուտին առջևը : Անկէ ետքը դասեր , դասեր , անվերջ դասեր . գրէ՛ , կարդա՛ ու գոց ըրէ՛ . ինչ , ինչո՛ւ , ինքն ալ չգիտեր : Վերջին եօթը-ութը տարին ալ համալսարանը լաբօրադուարէ՛ լաբօրադուար , կլի-նիկէ կլինիկ , դասախօսութեանէ դասախօսութիւն ու այդպէս քաղաքէ քաղաք . լսէ՛ , գիտէ՛ , նո՛թ առ ու քննութիւն տուր , նորէն քննութիւն տուր , անվերջ քննութիւն տուր :

Ահա՛ քեզի կեանք , ահա՛ քեզի երիտասարդութիւն : Քսանըլեց տարին լրացուցեր էր արդէն , ամառը մտեր էր քսանեօթը , և ահա՛ ինչ որ ապրեր էր մինչև հիմա :

Ապրեր էր : Ի՞նչ : Սորվե՛ր էր : Բարդ ու տարօրինակ մեքենա մը ինքը , սորվելու մեքենա մը : Սորվեր էր ամբողջովին կլանւած , յամառ ու բուռն աշխատանքով , իր ուժին ու իր գործին վստահ , հպարտ ինքն իրմով ու իր աշխատանքով . արհամարհանք էր ունեցեր միայն և տեսակ մը կարեկցութիւն իր շուրջի կանանց ու աղջիկներուն , որոնք չէին սովորի , բայց կապրէին :

Եւ ահա՛ քսանըեօթը տարին մտած , յանկարծ ինքն ալ ուզեր էր անոնց նման ապրելու . ծիծաղելի չէ՛ր : Մի՛թէ նոյնը չէ՛ , եթէ յանկարծ այդ կեանքի աղջիկներէն մէկը ելնէր ու քսանըեօթը

տարեկան հասակին սորվիլ ուզէր, լրջօրէն սորվիլ: Կը դառնար զաւելչտ մը, ինչպէս որ հիմա ինքն ու իր ըրածը զաւելչտ մըն էր: Օգնական բժիշկ մը՝ արդէն, այդ վայրկեանին տեսակ մը տէրը այդ անագին հաստատութեան, իր այդքան այդքան տարիներու աշխատանքին՝ կրթնած՝ կեցեր էր հոն հայելիին առջևը ու կուլար . . .

Միջանցքէն թեթեւ ոտնաձայն մը լուեցաւ. Ստեկըն իսկոյն բարձրացուց գլուխը:

Մտաւ հիւանդապահ կին մը, դէմքը ամբողջ քունէն ճմուտած:

— Ներեցէ՛ք, օրիորդ: Թիւ 18-ի ցաւերը սաստկացան նորէն. կարծեմ կարիք պիտի ըլլամ ներարկումի, տեսնէիք անգամ մը:

Իսկոյն, պատասխանեց աղջիկը, արագ վեր թոռւ և հիւանդապահը իր ետևը թողնելով, սլացաւ արագ ու կորաւ երկար ու կոտորուող նրբանցքի մը անկիւնը:

Ե.

Դժգոյն արևը արդէն շատոնց ինկեր էր ներս: Հիւանդանոցը արթնցեր էր արդէն: Ծարժում ու երթևեկ ամէն կողմ, կը մաքրէին, կը սրբէին, կը լւային ամեն անկիւն:

Գլուխն ու մարմինը ձերմակներու մէջ կորսուած՝ հիւանդապահ կիներու խումբ մը հաւաքուեր էր օրապահի սենեակը, ու տեսակ մը դայրացիքու ու տրանջող տրամադրութեամբ կը խօսէին բանի մը մասին:

Օրիորդ Ստեկըն նստած իր սեղանին առջևը

յողնած շարժումով մը կը խաղար ձեռքի մատիտին հետ և կը հետևէր խօսակցութեանը ծոյլ ուցրել, սպասելով իր փոխանորդի գալուն:

Յանկարծ ներս նետուեցաւ սպասաւոր տղան և յայտնեց որ եկած է պարոն մը ու տեսնել կ'ուզէ օրիորդ բժշկունհին:

Ստեկընի սիրտը ուժգին սեղմեցաւ, զգաց որ սկսաւ սաստիկ կարժրիլ և ներկայ եղողներու ուշադրութեանէն ազատելու համար, իսկոյն նետուեցաւ դուրս ու վազեց սանդուղներէն վար դէպի բնդունարանը:

Ընդունարանը՝ մէջտեղի երկար սեղանին յետնած կեցիր էր Սուրէն վերարկուն վերէն վար պինդ կոճկած, գլխարկը ձեռքը, դէմքը թարմ և ամբողջ էութեանը կենդանութիւն ու աշխուժ դրոշմուած:

Օրիորդի կեպարանքը նշմարելուն պէս իսկոյն դէմը նետուեցաւ երկու թևերը առաջ պարզած:

Բարի լոյս, օրիորդ Ստեկըն:

Եւ առանց աղջկայ ձեռքը բաց թողնելու, քիչ մը ետ քաշուեցաւ և ուշադիր սկսաւ դիտել անոր դէմքն ու աչքերը: Ետքը կամաց մը ձգեց անոր ձեռքը, բայց առանց աչքերը անոր դէմքէն դատելու՝ աւելցուց ջերմ ու յափշտակուած:

— Ի՞նչ սիրուն տանջուած դէմք ունիք այսօր:

— Իրա՞ւ.— կմկմաց աղջիկը՝ չգիտնալով ինչպէս ազատուի անոր թափանցող հայեացքէն:— Այո՛, գիշերը շատ եմ յողներ:

— Ուրեմն անմիջապէս գացէք տուն և ամբողջ օրը պառկեցէք, որովհետև այս գիշեր նորէն չէք քնանալու:

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ որ. — հարցուց աղջիկը զարմացած:

— Ոչի՛նչ. պզտիկ քէֆ մը.

— Քէ՛ֆ. ի՛նչ քէֆ: ո՞ւր:

— Մի՛ վախնաք, ոչինչ չկայ և ոչ ո՞ք ալ չէ ըլլալու: Միայն դուք ու ես դէժ՝ դէժի, համեստ ընթրիք մը իմ սենեակս ի պատիւ մեր նկարի աւարտումին:

— Աւարտեցի՞ք. արդէ՞ն. — ուրախացաւ աղջիկը ողևորւած:

— Այո՛, երէկ իրիկուն վերջին վրձինը զըպցուցի. չեկայ ձեզի, գիտէի՛ հիւանդանոցն էք. բայց ա՛յնպէս պէտք ունէի ձեր մօտը ըլլալու, այնպէս հոգիս լեցուն էր: Այս առտու ելեր եմ շատ կանուխ ու քանի ժամ է կը թափառիմ ձիւնեբուն ու հովերուն մէջ: Ի՛նչ և է, կը խօսինք իրիկունը, հիմա այլևս չը խանդարեմ ձեզի: Ուրեմն ճի՛շտ ժամը եօթին, կը սպասեմ ձեզի: Աղւոր իրկուն մը անցընենք ես ու դուք ու մեր պատկերը. «մե՛ր», այո՛:

— Լա՛ւ. — պատասխանեց Ստեղծն յուզումէն հողիւ շնչելով ու մեքենարար ձեռքը մեկնեց:

Տղան ջերմ սեղմեց, թեթե գլուխ տաւ ու հեռացաւ: Իոկ աղջիկը մնաց անշարժ ու յտիըշտակւած: Թա՛րմ, թա՛րմ բան մը ազու դէժքէն, խօսքէն ու հաղուստէն կարծես թափանցեր էր աղջկայ կուրծքը: Թա՛րմ, ուրախ ու լուսատու:

Քիչ մը ետքը, երբ ինքն ալ իր երկար վերարկուին վերջին կոճակները կոճկելով դուրս ելաւ հիւանդանոցէն դէպի տուն՝ մէկ միտք մը միայն պինդ ու յամառ բուն էր դրեր անոր գլուխը:

«Ա՛յս իրիկուն, ուրեմն ա՛յս իրիկուն»:

Չէ՞ որ պատկերին աւարտելը պատրւակ մըն էր միայն, և ի՛նչ թափանցիկ պատրւակ: Բայց հ՛րբ էր գալու այդ «իրիկունը»:

Ի դուր քանի մը անգամ քնանալ փորձեց. ո՛չ թէ քնանալ, պառկիլ անգամ չկրցաւ: Վազվըզեց ասդին-անդին մանր-մունր գործերու, եղաւ ծանօթ տիկնոջ մը տունը, ուր շատ քիչ կ'երթար, նորէն եկաւ, նորէն դնաց, մի՛շտ ցրւած, մի՛շտ դիւրագրգիռ:

Ինքն ալ կը զգար իր ըրածի անբնական թիւնը ինքն ալ կը զիտակցէր, որ երևի սաստիկ յոգնած է ըլլալու և պէտք է որ մէկ-երկու ժամ քնանա, թէև յոգնութիւնը բնաւ չէր զգար, կարծես ընդհակառակը:

Բայց քանի սկսաւ երկկոյանալ, այնքան թուլցաւ իր աշխուժը. յոգնածութիւն չէր ատիկա, ո՛չ ալ անհամբերութիւն, այլ վախի նման անհանդստութիւն մը:

Պայմանաւորւած ժամը անցած էր բաւական, երբ ետ հրեց Սուրէնի քնակած տան դուռը ու սկսաւ բարձրանալու սանդուղներէն:

Դիտմամբ էր քիչ մը ուշացեր. ինքզինքը չը մասնելու տկար ճիգ մը: Եւ հիմա տեսակ մը վրձնական, վստահ քայլերով էր, որ կը բարձրանար՝ դէժքին անտարբեր արտայայտութիւն մը տւած, աշխատելով որ զսպէ սրտին կատաղի զարկերը:

Բնակարանին դռան առջևը ակնթարթ մը կանգ առաւ, ձեռքը կրծքին, շնչառութիւնը մեղմացուց և մէկէն սեղմեց զանդին կոճակը:

Ներսը շտապ քայլեր լուեցան, տանտիկինը բացաւ դուռը, յարգանքով ետ քաշեցաւ ու ըսաւ ժպտուն.

— Հրամմեցէ՛ք, օրիորդ, հրամմեցէ՛ք: Պարոն Սուրէնը այս վայրկեանիս կուգայ. կը սպասէր ձեզի, տեսաւ որ կուշանաք՝ երկու վայրկեանով դուրս ելաւ. իսկոյն կը վերադառնայ. խնդրեց որ ձեզի ներս հրամցընեմ:

Ստեղծն խորին թեթևութիւն մը զգաց ազուն բացակայութենէն: Հանեց վերնոցը և առանց զըլխարկն ու ձեռնոցները հանելու՝ մտաւ ազուն սենեակը, որ տանտիկինը բացեր էր:

Ստեղծնի առաջին զգացածը ասործելի ջերմութիւն մը եղաւ, ասործելի լոյս մը ու ասործելի անուշ հոտ մը, որ մէկ անգամէն գրկեց իր դէմքը:

Տանտիկինը գոցեր էր դուռը անոր ետեւէն. մինակ էր:

Նայեցաւ կրակարանին, որ ուրախ կը ճարձատէր. պատի ու սեղանի լամպերը վառւած էին երկուքն ալ, կահերն ու ամեն բան կարգի էր բերւած առանձին խնամքով մը. անկիւնը ազու անկողինն էր ճապոն պատուարին ետեր:

Այնպէ՛ս տաք, այնպէ՛ս քաշող, այնպէ՛ս հանգստացնող բան մը կար այդ բոլոր հոգածութեան, կահերուն և լոյսերուն մէջ:

Այդ սենեակը ինքը միայն անգամ մըն էր եղած, ան ալ կէս-մութով մը ու հարևանցի. իրենք սովորաբար կըլլային կից աշխատանոցը, ուր ամենող դուռը գոց էր հիմա, և դռան մէջ իր ետտանիին վրա դրւած էր նկարը, «մեր» նկարը:

Նորութիւնը մուգ-բորդօ թաւիչի կտորն էր, որ իրը և չըջանակ փաթթեր էր Սուրէն պատկերին շուրջը անփոյթ ու ճաշակաւոր շարժումով մը, և օրուն մէջէն նայող նկարը կարծես աւելի խորութիւն, աւելի արտայայտութիւն էր ստացեր:

Գրեթէ մեքենայօրէն, առանց մտածելու եկաւ շիտակ նկարին դէմը ու կեցաւ: Կը նայէր երկա՛ր, երկա՛ր...

Գեղեցիկ էին այդ աղօս նշմարւող դիմազըծերը, հմայող էին այդ աչքերը. այդ գլուխը ի հարկէ որ կարելի էր սիրել. և՛ սիրել, և պաշտել, դեն՛ լ լոյսերու ու չըջանակներու մէջ, դարձընել մտածումներու, երազանքի ու ստեղծագործութեան առարկայ:

Եւ յանկարծ խենթ ու տարօրինակ զգացումի մը խլրտիլը զգաց կրծքին տակ: Նախա՛նձ. միթէ, իրա՛ւ, նախա՛նձ իր իսկ պատկերէն, իր սեփական պատկերէն:

Չէ՞ որ ատիկա առնւած էր իր դէմքէն, իր աչքերէն, իր հոգիէն, առնւած էր իր մէջէն ու իր վրայէն. ատիկա ինքն էր, ինքը. իր մարմնով ու իր հոգիով: Ինչէ՛ն կը նախանձէր, ինչ՞ու կը նախանձէր, ի՞նչ տարակոյտ, ի՞նչ վախ. մարդ կոյր պիտի ըլլա կամ յիմար իրեն՝ Ստեղծնին նըման, որ դեռ կատկած ունենա: Միթէ այդ պատկերին ամեն մէկ վրձինի հետքէն չէ՞ր հոսեր ազու գորովը, ազու հիացումը, ազու յափշտակութիւնը...

Ու բազդաւոր հպարտութիւն մը, ամուր վըռտահութիւն մը իր գեղեցիկութեան, իր հրապոյ-

րին, իր ուժին ու յաղթանակին զսպանակի մը պէս ուղղեց աղջկան մարմինը, որ բոլորովին շտկեցաւ, աւելի ճկուն ու աւելի սլացիկ դարձաւ:

Ուղի՛ղ, բա՛րձր, հպա՛րտ ու դեղեցի՛կ. կենդանի արձան մը իր կենդանի պատկերին դիմաց:

10.

— Հիացի՛ր, հիացի՛ր. — խնդաց յանկարծ առնական զւարթ ձայն մը աղջկան ետեէն:

Ստեղծն ամբողջ մարմնով ցնցւեցաւ ու նայեցաւ ետ: Սուրէն մօտ եկաւ աշխուժ՝ վարդերու թարմ ու ցօղոտ փունջ մը ձեռքին:

Գեղին վարդի մեծ կոկոն մը իր տերևներուն հետ խրեց նկարի թաւիչին մէջ:

— Այս մէկը օրւայ հերոսին. — ըսաւ ծիծալով, և մնացած փունջը դնելով աղջկան ձեռքը՝ աւելցուց.

— Ա՛յս ալ իր ազնիւ ու դեղեցիկ օրիժիւնալին:

— Ծնորձակա՛լ եմ. — կմկմաց աղջիկը ջերմ աղու ձեռքը սեղմելով:

— Այս մնացածն ալ մեր քէֆին. — կցեց Սուրէն, թեխն տակէն տուփերու, թղթէ փոքրիկ ծրարներու ու ոլորներու ամբողջ խորձ մը թափելով սեղանին վրա:

— Նո՛ր էք եկեր, — հարցուց միաժամանակ. — կը յուսամ երկար չսպասեցիք ինձի:

— Ո՛չ, եկայ այս վայրկեանիս:

— Լա՛ւ: Հանեցէք ուրեմն գլխարկը, ձեռնոցները:

Եւ ինքը մօտ գալով, ծառայելու պատրաստ շարժումով մը կեցաւ աղջկան դէմը: Ետքը ինքն ալ հանեց իր գլխարկն ու վերարկուն և բոլորը միասին տարաւ դրաւ անկողնին վրա:

— Դէ՛, հիմա բանանք մեր սեղանը. — դիմեց աղջկան: — Ո՛ւր դնենք սեղանը. մէջտե՛ղը, թէ՞ քիչ մը այս կողմ. հոս աւելի մօտիկ է պատկերին:

— Թողէ՛ք, պատկերը հանգիստ. — ըսաւ աղջիկը արհամարհանքի ազդոր ծամածուծ թեմք մը:

— Ո՛վ սուրբ համեստութիւն, — բացականչեց սղան: — Աղէ՛կ, դնե՛նք մէջտեղը: Գիտէ՛ք, ամեն բան մե՛նք պիտի ընենք: Ըսի տանտիկնոջս, որ ո՛չ մէկը ներս չթողնէ և ամենէն առաջ ինքզինքը՝ Լաւ չե՛մ կարգադրեր:

— Հիանալի՛:

— Նախ փռենք սա սփռոցը: Այ, աս ալ ամանները, հասկա շարեցէք տեսնեմ, աս ալ ձեզի բաժակները, աս ալ...

Եւ Սուրէն մագոզի պէս դիւրաշարժ, ձայուի պէս չատախօս, կերթար ու կուգար անընդհատ պահարանէն սեղանը, սեղանէն գոլոցը, գոլոցէն պառւարին ետեւ, և ամեն կողմէն կը կրէր ու կը բերէր տուփեր, պնակներ: անձեռնող, ուտելիք, պտուղ, բերաւ և երկու աշտանակ, վառեց մօմերը, բերաւ ծաղկամանը, դրաւ սեղանին մէջտեղը: Եւ երբ ամեն պատրաստութիւն վերջացրէր՝ հանեց պահարանէն երկու շիշ գինի:

— Այս մէկը հին մեղաւորներու համար. —

ըսաւ իր առջևը դնելով. — իսկ աս ալ ձեզի մա-
լագա, բժշկուհի էք, երևի կը խմէք:

— Ո՛չ, այսօր բժշկութիւնը սատանաներուն,
այսօր ես ալ ձեզի հետ մեղաւորներու գինիէն. —
պատասխանեց աղջիկը կտրուկ ու զւարթ՝ հա հրե-
լով մալագայի շիշը:

Եւ միեւնոյն ժամանակ զգաց, որ իր մէջը
լուռն ու վայրի բան մը շարժեցաւ յանկարծ, և
ծառացաւ ամուր վճիռ մը՝ մէկդի՛, մէկդի՛ թող-
նելու ամե՛ն մտածու՛մ, ամե՛ն հաշիւ, ամե՛ն պայ-
մանականութիւն, և զւարճանալու, անգամ մը
կարգին զւարճանալու իր ամբողջ սրտովը, իմ
ամբողջ էութեամբը. ամբողջ, ամբողջ, առանց
որևէ վերապահութեան:

— Ա՛յ, ատիկա հրաշալի է. ա՛յ, ի՛նչ լաւն
էք: Չեր կենացը:

Բացաւ շիշը, խցանը շարտեց սենեակին ան-
կիւնը ու բաժակները լեցուց:

— Չեր կենացը. — ըսաւ աղջիկը բաժակը
բախելով:

— Բայց նախ ձերն էր. — նկատեց տղան:

— Ո՛չ, միասին, ձեր ու իմ. — վրայ բերաւ
աղջիկը աշխուժ ու տիրական:

— Աղէ՛կ, եթէ այդպէս է՝ եկէ՛ք խմենք
Bruderschaft ու այս յիմար «դուք»երն ու
«օրիորդ»ները դնե՛նք տոպրակը. — առաջարկեց
տղան՝ ինքն ալ ողևորւելով:

— Խմե՛նք. — համաձայնեցաւ աղջիկը կտրուկ
չեչտով մը, երբ ամբողջ մարմնով կը դողար:

Ահզանի երկու կողմէն ելան ոտքի, բաժակ-

ները բռնած թեւերը հիւսեցին իրար ու սկսան
խմելու:

Սուրէն դատարկեց մէկ զարկով, իսկ Ստե-
կոն հազիւ ուժով մը խմեց ու հեռացուց չըր-
թունքէն:

— Ո՛չ, ո՛չ, կարելի չէ. — պահանջեց տղան.
— Bruderschaft-ը կարելի չէ. պիտի խմէք մինչև
վերջին կաթիլը. ատիկա մեր բարեկամութիւնը
պիտի կապէ իրարու:

Աղջիկը առանց ոչինչ առարկելու ծանր-ծանր
քամեց ամբողջ բաժակը մինչև յատակը, միշտ գա-
լարւած տղու թևին:

Գինոտ չրթունքներով ալ համբուրւեցան,
ինչպէս սովորութիւնը կը պահանջէ, ու նստեցան
իրենց տեղը:

— Դէ՛, Մարգրիտ, քեզի տեսնեմ, այնպէս
քնես, որ տուփերս ու ամաններս՝ ոչ մէկը դժգոհ
չմնա. — ըսաւ տղան ժպտուն ու ընկերով չեչտով
մը և պատառաքողը վերցնելով աւելցուց. — Ու-
րեմն նիտը բացւած է:

— Կաշխատի՛մ. — խնդաց աղջիկը. — դուք
անհոգ եղէ՛ք:

— Եզակի՛, եզակի՛, թէ չէ իսկոյն տուգանք
կը խմես. — պահանջեց տղան՝ դինիին շիշը սպառ-
նալից վեր բարձրացնելով լեցնելու գիրքով:

— Անհոգ եղի՛ր. — կմկմաց աղջիկը հազիւ
լսելի ձայնով մը:

Եւ այդ «եղիբ»ը կարծես այրեց անոր չըր-
թունքները ախորժ, օտար ու բազդաւոր զգա-
ցուժով մը: Եւ անկէ ետքը ալ ինքը որոշ չէր

ըմբռններ, թէ ի՛նչ կը դառնար շուրջը, ի՛նչ կ'ըսէր, ի՛նչ կ'ընէր, ի՛նչ կուտէր, ի՛նչ կը լսէր. այսքանը միայն շատ պարզ կը գիտակցէր, որ այդ բոլորը լաւ էր, շատ լաւ, որ ինքը իր ամբողջ կեանքին մէջը, երբէ՛ք երբէ՛ք այդպէս «լաւ» եղած չէր:

Իսկ տղան անդադար կ'իջնէր ու կը նստէր, կ'երթար ու կուգար, բաներ կը բերէր ու կը ցուցնէր, կ'ուտէր, կ'ըսէր, կը ծիծաղէր ու կը պատմէր,

եւ բաժակները կը յաջորդէին իրարու: Ստեղծն այլևս չէր ուտեր, մէջէ մէջ ուժու-ուժու կը խմէր միայն, և օրօրոյ ամպ մը գրկեր էր իր թեթեացած մարմինը: Նետուեր էր բազկաթոռի թիկունքին և հոնկէ ելեքտրական թելերով կապւած էր կարծես: տղու ամեն մէկ շարժումին, ամեն մէկ շեշտին, ամեն մէկ նայւածքին, որոնք անոր ամբողջ էութիւնը կը ցընցէին:

Եւ այնպէ՛ս, այնպէ՛ս խորին պահանջ մը կը դարձար բռնելու և սեղմելու այդ ձեռքը, որ իր դէմը անդադար կը շարժէր, բռնելու ու քաշելու արդան իր քովը. դնելու իր թեթև մը պտուտքոյ գլուխը անոր ուսին:

Այնպէ՛ս, այնպէ՛ս կը տենչար հողին, որ Սուրէնը դար, գրկէր ու ըսէր իր ականջն ի վար, ինչ որ վերջապէս պէտք է ըսէր, քիչ մը ուշ կամ կանուխ, բայց որ պէտք է ըսէր. չէ՞ որ այլևս կասկած ըլլալ չի կրնար:

Եւ հիմա իր ամբողջ ներքին կուլը բուռն ջանք մըն էր ինքզինքը դասելու, որ չըլլա թէ

յանկարծ ինքը ըսէր այդ խօսքը, ինքը ընէր առաջին քայլը: Կ'ուզէր որ աղան ըլլար այդ առաջին քայլը ընողը. թէ՛ նետաքրքրութիւն կար հոտ, թէ՛ հպարտութիւն և թէ՛ զուտ աղջկային կսկէտութիւն մը:

Բայց և դասելը անկարելի էր: Իր մէջ յորդող զգացումներուն կերպ մը ելք տւած ըլլալու համար, յանկարծ խլեց ծաղիկները ծաղկամանէն, քակեց թելը, թափեց ծաղիկները գոգը և դողդոջ մասնորով սկսաւ իրարու կապել՝ պսակ մը հիւսելով:

— Ի՛նչ բանի ես, — հարցուց տղան հետաքրքրւած:

— Իսկո՛յն. — պատասխանեց աղջիկը. — Հասկա նախ այն կողմը քաշէ այս սեղանը. չէ՞ որ քու ստեղծագործութեանդ տօնը ունինք դեռ կատարելու:

— Օ՛, այսպէս ըսած՝ պիտի սխալի թագադրութեան հանդէսը. աղէ՛կ. — բացականչեց տղան, այդ նոր խաղէն ոգեւորւելով. և իր ուժեղ թեւերով մէկ անգամէն վերցուց սեղանը իր բոլոր նարարականերովը և տարաւ երկու քայլ անդին:

— Իե՛ր բարձ մը, — հրամայեց աղջիկը:
Տղան բազմոցին անկիւնէն յափշտակեց պզտիկ քառակուսի, նկարէ՛ն բարձը ու բերաւ նետեց աղջկան ճիշտ ոտներուն առջևը:

— Չօքէ՛. — հրամայեց աղջիկը նորէն:
Սուրէնը ծիծաղաշարժ լրջութեամբ մը չորքեցաւ, ձեռքերը ջերմեռանդ հաւատաւորի մը

չարժուժովը միացուց իրար ու գլուխը թեթեւ մը կախեց :

Ստեկըն ելաւ ոտքի, ծռեցաւ քիչ մը, յարուարեց տղուն մազերը, պսակը յարմարացուց շուրջը և ձեռքերը դեռ միշտ անոր գլխուն՝ ըսաւ կասակող հանդիսաւորութեամբ մը :

— Բու ինձի բերած վարդերէդ հիւսեցի քեզի այս պսակը . ընդունի՞ս պիտի :

— Այո՛, թագուհի՛ :

— Բայց դուն կ'ըսէիր՝ քու գլուխդ դուելիք պսակը միայն ինքդ կրնաս հիւսես . կ'ըսէիր՝ անպէ՛տք են ուրիշներուն հիւսած պսակները :

— Ասիկա հիւսուած է իմ բերած վարդերէս :

— Բայց հիւսուած է ի՛մ ձեռքովս :

— Բու հողիէդ այդ նկարը ընդունեցի, քու ձեռքէդ այդ պսակն ալ կընդունիմ :

— Միայն այդ նկա՞րը իմ հողիէս, հարցուց աղջիկը չնչահեղձ ու դողալով :

— Ո՛չ, մէյ մը այդ նկարը, մէյ մըն ալ իր անդին մտերմութիւնը . — բացականչեց տղան ջերմ ու սրտազին ոգևորութեամբ մը՝ պսակը գլխուն ոտքի ցատկելով . — Մարդրի՛տ, դուն միակ կինն ես կեանքիս մէջ, սրուն ես չեմ մօտեցած ինչպէս էդի մը . ես ատիկա հպարտութեամբ կըսեմ երեսիդ, և դո՛ւն ալ իրաւունք ունիս հպարտ ըլլալու : Դո՛ւն սորվեցուցիր ինձի կնոջ մէջ ընկեր մը տեսնելու, մտերիմ մը, ոգևորող մը, դրդիչ մը, գործակից մը : Ես քեզմով ձանչցա կնոջ մը իսկական արժէքը, քեզմով ստացա նորէն լքած ոգևորութիւններս, քեզմով ստացա վերստին կորու-

սած աշխատանքս : Նայէ՛, այդ պատկերը, ես դեռ իմ ո՛չ մէկ աշխատանքս այդպէս խորը չեմ սիրած : Տե՛ս, այդ նալւածքը : Ես երբէ՛ք, երբէք պիտի չմոռնամ : Մարդրի՛տ, այն իրիկունը քու սենեակդ՝ կրակին դէմ, մի՛տքդ է : Ես այդպէս խորը դեռ երբէք չէի զգացեր ստեղծելու պահանջը, ստեղծելու ուժն ու ստեղծելու հաճոյքը : Ես այդ բոլորը պարտական եմ քեզի, քու հողիդ : Եւ ահա՛ ջերմ երախտիքով կը հանեմ գլխէս այս պսակը ու կը մեկնեմ քեզի, դո՛ւն, որ իմ մուզաս եղար . . .

— Այսինքն՝ քու մոտէդ . — եղաւ աղջկան չոր պատասխանը :

Տղան զարմանքով նայեցաւ անոր և վրայ բերաւ իր նոյն սրտազին ու զւարթ շեշտովը .

— Եւ ա՛ն, և ա՛ն, Մարդրի՛տ : Դէ՛, ընդունէ՛ ուրեմն այս պսակը, որ դուն ինքդ հիւսեցիր իմ բերած վարդերէս, իմ գլխուս համար, և որը սակայն կը վայելէ միայն քու առատ ոսկի մազերուդ :

Եւ ձեռքը բարձր բռնած՝ կ'ուզէր դնել պսակը անոր գլուխը, երբ Ստեկըն բունն շարժումով մը ետ ըրաւ անոր ձեռքը .

— Պահեցէ՛ք ձեզի, պահեցէ՛ք ձեզի . ինձի պէտք չէ երախտագիտութիւն . . .

Տղան չհասկացաւ՝ թէ ինչ կար հոտ չարանալու, բայց յամենայն դէպս աւելի չդրգոելու համար աղջիկը՝ խոչոր արեւստական ծիծաղով մը մօտեցաւ նկարին .

— Ո՛վ դու, դուստր մուսային ու արեւստին .

դուն գոնէ ընդունէ իմ երախտագիտական զգացումներու այս խոնարհ արտայայտութիւնը :

Անցուց պսակը նկարին աջ անկիւնը ու դարձաւ աղջկան :

— 'Ի՛է', հիմա որ աւարտեցինք պսակադրութեան հանդէսը՝ նորէն մօտ քաշենք մեր սեղանը : Հապա վերցուր բաժակդ :

Բաժակ, ի՞նչ բաժակ : Ստեղծն այլևս ոչինչ չէր ըմբռներ : Կծկւեր էր բաղկաթուին մէկ անկիւնը և առջած կը դիտէր այդ զարմանալի սենեակը, այդ իր առջևի սեղանը ուտելիզէններով ու գինիով ու իր դէմը այդ տղան, որ ժպիտը շրթունքին ու լայն շարժումներով բաներ մը կը խօսէր :

Ո՛ւր էր ինքը. երա՞ղ էր. ի՞նչ գործ ունէր ինքը այս կէս գիշերին այդ օտար մարդուն սենեակը : Հա՛, իրա՛ւ, ինչպէ՞ս չէ, եկեր էր քէֆի այո՛, քէֆի . . .

Եւ յանկարծ անզուսպ ամօթ մը վազեց իր մէջէն, ու խոր, կծու վիրաւորանք մը խայթեց իր սիրտը : Եւ ամբողջ իր շուրջը, պատերը, լոյսերը, զարդերը. սեղանը, գինին, տղան, անոր խօսւածքը, ծիծաղը, բոլորը, բոլորը միասին հսկա ծաղրանք մը ըլլար կարծես, անտղոք ու անսիրտ հեղնութիւն մը իր երեսին նետած :

Ի՞նչ կուզէր իրմէն այդ մարդը. ինչո՞ւ էր կանչեր, ինչն էր կը խօսէր այդպէս անփոյթ, այդպէս անվերջ ու գլարթ : Եւ ո՞վ էր այդ մարդը, այդ օտար մարդը, օտա՛ր, օտա՛ր, ի հարկէ . . . ի՞նչ կապ իր ու անոր մէջտեղը :

Կա՞պը. ա՛խ, հա՛. ա՛յ, այն դռան մէջ տըն-կըւած պատկերը, ի՛ր պատկերը, իրենց պատկերը, իր ու այդ օտար մարդու . . .

Այ ամօթ չէր զգացածը, այլ կատաղի զայրոյթ : Ինքը իր ամբողջ էութիւնը, իր ամբողջ սիրան ու հոգին բացեր էր, դրեր անոր առջևը, որ ան, այդ նկարիչը առիթը ունենայ բան մը նկարելու, որ բարեհաճի աշխատելու, որ ստեղծագործելու գոհունակութիւնը վայելէ : Ա՛յ, այ, այն նկարը, դռան մէջ, թաւիչներով շքապատւած . . .

Խենթ ու վայրի քրքիջ մը դուրս խուժեց յանկարծ աղջկայ կրծքէն, յորդ ու անզուսպ, հիւանդ ծիծաղ մը, որ ոչընչով տարբեր չէր լացէն :

Տղան յանկարծ այլայլեցաւ, կարեց իր խօսքը, մօտ շտապեց ու ձռեց աղջկան վրա գործվանքով :

— Ի՞նչ ունիս, ի՞նչ եղաւ քեզի : Հանդըստացի՛ր, հանգստացի՛ր, կեցի՛ր պուտ մը ջուր տամ քեզի :

Եւ մինչ Սուրէն ջուրը կը բերէր, Ստեղծն կամաց մը ելաւ ոտքի ու դարձաւ դէպի ետօտանին, որուն վրայէն իր նրկարը իրե՛ն կը նայէր, աչքերը լեցուն ծաղրանքով . . .

Ո՛ւհ, ինչ ատելի էին այդ աչքերը : Ստեղծն բնազդօրէն, առանց գիտակցելու վերցուց սեղանէն առաջին հանդիպած զանակը, գինիէն աղ-կըւած ոտներովը երկու քայլ ըրաւ դէպի նկարը, և յանկարծ սենեակի լուսեան մէջ լսեցաւ վերէն վար պատուող քաթանի խղձուկ ձոռոցը :

Ջրի բաժակը վար ինկաւ տղուն ձեռքէն, մինչ ինքը սարսափահար դէմքով վազեց դէպի նկարը .

— Ի՞նչ կընես, ի՞նչ կընես . . .

Եւ խելագար աչքերով կանգ առաւ իր պատկերի լայն պատուածքին առջևը, երկու կողմէն ձեռքերը սահեցան ու կախեցան վար, լքւած ու կորսւած . . .

Քաթանի ձայնը, տղու յուսահատ բացականչութիւնը ու ժգին ցնցեցին աղջիկը. գինիին վերջին թեթեւ ամպը ցնդեցաւ ուղեղէն, Ստեկըն նայեցաւ իր ըրածին, նայեցաւ տղուն ու նոր հասկըցաւ թէ ինչ էր ըրեր:

Սենեակի օդը կարծես սկսաւ պակսիլ: Եւ աղջիկը ըմբռնեց, որ պէտք էր հեռանար, որ խկոյն պէտք էր հեռանար:

Ինքն ալ չգիտէր ինչպէս՝ բոլորովին մեքենաբար խլեց գլխարկը ու կերպ մը գլխուն անցընելով՝ նետուեցաւ միջանցքը, քաշեց պատէն կախւած վերարկուն, ետեէն ամուր գոցեց տան դուռը, սանդուղներէն վար ու փողոց:

Վերարկուն թևին, դեռ միշտ գլխարկը ասեղելով, այն ցուրտին, ստուած մայթերուն վրայէն կը վազէր ան, կը վազէր խելակորոյս: Եւ արցունքներն ալ կը վազէին իր այտերէն վար, կը վազէին, կը գայթեին ու կ'իջնային ստուած գետինը . . .

Վ.

Սուրէն կեցած էր անչարժ ու քարացած՝ իր պատուած նկարին դէմ. պատուած նկար մըն ալ ինքը. ո՛չ մէկ մտածում, ո՛չ մէկ յուզում. միայն պաղ ու նստած գիտակցում մը, որ փճացած էր իր այդքան օրերու աշխատանքը, իր ոգևորութեան, իր ստեղծագործութեան պատուը:

Սն կեցած էր քարացած առանց դեռ ժամանակ ունենալու ինչպէսն ու ինչուն ըմբռնելու, երբ ետեէն լաւեցաւ տան դռանը ամուր գոցելուն աղմուկը. բնազդաբար նայեցաւ ետ:

Մինակ էր: Ուրեմն թողեր էր ու փախեր, պատուեր էր ու փախեր: Բայց ինչո՞ւ:

Տղան անչարժացաւ նորէն, այս անգամ աչքերը սենեակի կէս մը բաց մնացած դռանը յառած, ու միտքը սկսաւ աշխատելու:

«Ինչո՞ւ»:

Այդ ինչուն մութն էր տղուն համար, մշուշոտ ու խորհրդաւոր, որուն ծալքերուն տակէն Սուրէնի բնազդը կ'ըզզար, որ գիմացի այդ աղջկան մէջ արթնցեր էր կինը, ա՛խ, նորէն այդ անխուսափելի «կին»ը:

Ու ցաւոտ, կսկծոտ զգացում մը ողողեց արդու հոգին: Ափսո՞ս այդ բացառիկ աղւոր կապը, ուր սովորականութիւնը նորէն ներս կը խուժէր: Ափսո՞ս այդ հոգին, որ ինքը այնքան անսման, այնքան հպարտ էր կարծեր ու դրեր էր այնպէս լարձրերը, ա՛նա՛ կոպիտ ու անգուլթ իրականութիւնը կու գար իր տխմար երազները պատուելու:

Այո՛, «պատուելու», այ . . .

Չէ՞ որ ինքը գիտէր, ինքը առաջընէ գիտէր, որ այդ բոլորը տխմարութիւն էր, միամիտ տխմարութիւն:

Ու նայւածքը գամեց նորէն պատկերին, բայց այս անգամ ցաւ չէր որ կը մարէր իր աչքերուն մէջը, ոչ ալ ափսոսանք, այլ ընդհակառակը չարքան մը կայծ կուտար հոն, չարախինդ գոհունակութիւն մը կարծես, որ պատուեր ու մէջտեղէն վերցրեր էր այդ «տխմար» բանը:

Չայրոյթով և խկը թշնամիի մը պէս վրայ գնաց նկարին, երկու թևով վերցուց եռոտանիին հետ միասին, կից մը տւաւ բացաւ ետևի դուռը ու արձամարնող շարժումով մը աւելի նետեց, քան թէ դրաւ ներս իր ցուրտ ու մութ աշխատանոցը:

Ոստանակ սեղանը, թափւած պտուղներն ու ծաղիկները, վառւող մոմերը աւելի գրգռեցին իր շարութիւնը: Ինքը ինչ քնքշանքով մտածեր էր այդ բոլորի մասին, աւեր էր բերեր, կարգաւորեր, ինչ մասնաւոր հոգածութեամբ, ինչ սիրով:

Չգաց, որ սկսաւ ամչնալ իր այդ զգացումներէն, իր այդ յիմար ոգևորութենէն: Ուժով մը թափ աւաւ ձեռքը արձամարնող, վերցուց վերարկուն ու գլխարկը և ինքն ալ իր կարգին ամուր մը դարկաւ գոցեց բնակարանին դուռը ու շտապեց դուրս:

Կէս-օրի մօտ էր, երբ Սուրէն աչքերը բացաւ ու զգաց, որ գլուխը ծանր էր: Յիշեց՝ գիշերը շատ ուշ էր վերադարձեր տուն և չափազանց ալ կոնեակ էր խմեր:

Հիմա իր մէջը յոգնածութիւն մը կար միայն և . . . պատուածք մը: Պատուած էր ամեն ինչ և աշխատանք և՛ ջանք և՛ հաւատ, և ոգևորութիւն, և՛ մտերմութիւն, և՛ ամեն յարաբերութիւն այն աղջկան հետ:

Վերջացած էր, ի հարկէ՛: Բայց նախ պէտք էր, որ երթար անգամ մը ու տեսնէր այդ աղջիկը: Ատիկա անհրաժեշտ էր. ինչո՞ւ էր անհրաժեշտ՝ ինքն ալ չգիտէր, բայց անհրաժեշտ էր:

Գուցէ միայն հետաքրքրութիւն մըն էր ատիկա տեսնելու՝ թէ հիմա ինչպէս պիտի նայեր այդ աղջիկը աղու աչքերուն, ինչ պիտի ըսէր, ինչ կը մտածէր: Գուցէ արդարութեան զգացում մըն էր

ատիկա, առնական արդարամտութիւն մը, որ իր կտրական դատաւճիռը տալէն առաջ դատապարտելին վերջին իրաւունք մը կուտա խօսելու, որ բոլոր օրինաւորութիւնները յարգւած ըլլան, Գուցէ անխոստովանելի ձգողութիւն մըն էր ատիկա, որ աղջիկը այդ բոլորին հակառակ դեռ պահեր էր իր վրա, և որուն տղան չէր կրնար ընդդիմանար: Կամ դուցէ պարզ հետեանք մըն էր այդ տարօրինակ դրութեան. տղան չգիտէր ինչ ընելիքը, բայց բան մը ընել պէտք էր, իսկ ընելիքը որոշելէն առաջ ամենէն բնական բանը նախ երթալ տեսնելին էր: Է՛, վերջապէս, ո՞վ կրնա տեսներ հոգիին բոլոր մթին խորշերը:

Ինչ որ ալ ըլլար իր մեկնութիւնը, մերկ իրողութիւնը ան էր սակայն, որ ճաշելու ատենները երբ ամենէն աւելի հաւանականութիւն կար Ստեկընին տունը հանդիպելու, Սուրէն լուրջ ու ծանրակիւռ շարժումով մը, ու անփոյթ դէմք մը հազած քաշեց պանսիօնին զանգը:

— Օրիորդ Ստեկընը տո՛ւնն է:

— Օրիորդը . . . օրիորդը մեկնեցաւ. — կրմկըմաց սպասուհին տեսակ մը յուզւած ու կարեկցոտ:

— Մեկնեցա՞ւ. ինչպէ՞ս թէ մեկնեցաւ. ո՞ւր. — հարցուց տղան հազիւ իր ապշութիւնը զրսպելով:

Կից սենեակէն դուրս եկաւ ինքը պանսիօնի տիրուհին. սիրալիբ բարեկեց ու բացատրեց մանրամասն, որ օրիորդ Ստեկընը նախորդ գիշերը վերադարձեր էր տուն բաւական ուշ, շատ յուզւած ու ալլալլած. յայտներ էր որ հեռագիր է ստացեր Ֆինլանտիայէն իր քրոջմէն և որ առտուն կանուխ անպատճառ մեկնի պիտի:

— Խեղճը, ամբողջ գիշերը չքնացաւ. — աւելցուց տան տիրուհին խորին վշտակցութեամբ. —

ով դիտէ ինչ դժբաղդութիւն է պատահած. ինքը ոչինչ չըսաւ, ես ալ չհարցուցի. ամբողջ գիշերը հաւաքեց, կապեց իր իրերը, առտուն կանուխ ալ շտապեց քաղաք ու հիւանդանոց գործերը կարգադրելու, ետքն ալ տարինք ճամբու դրինք. այսպէս հազիւ ժամ մը կա, որ ես ալ տուն եմ գարձեր:

— Ծնորհակալ եմ, տիկի՛ն, ցտեսութիւն. կմկմաց սողան անփոյթ երևնալու գերագոյն ճիգով մը և իսկոյն դարձաւ, սկսաւ իջնել սանդուղներէն:

Ճնշող ու խեղդող զգացում մը ամբողջովին ծանր նստեցաւ հոգիին. զգացում մը, թէ ինքը այլևս զրկւած էր այդ կնոջմէն, թէ ինքը մինակ էր նորէն, բոլորովին մինակ այս լայն աշխարհիս երեսին, ինչպէս որ եղբեր էր միշտ մինչև այդ կնոջ հանդպիրը:

Այդ միա՛կ էակը, որ ինքը խորապէս յարգել էր ու սիրեր և որուն կապուեր էր իր ամբողջ հոգիովը, և որը ահա ամեն բան մէկ շարժումով պատուեր էր, թողեր ու գացեր:

Սանդուղի ամեն մէկ ոտքին հետ, որ ան կ'իջնէր, կարծես կըզգար, կարծես կը տեսնէր իր գէմը, թէ ինչպէս այդ աղջիկը կը բարձրանար ու կը բարձրանար իր աչքին, կը բարձրանար ու կ'ազնւանար:

Ի՞նչ աւելի աչնիւ ու աւելի վսեմ, քան այդ լռիկ ու խորունկ սէրը. ինչ աւելի բարձր ու հզօր, քան այդ լռիկ ու հպարտ անջատումը:

Այո՛, տղան այլևս տարակոյս չունէր՝ սէր էր ատիկա: Բայց փոխանակ դժգոհութիւն ու տա-

փակութիւն զգալու այդ անունէն, շատ պարզ գիտակցեց, որ հիմա իր հոգին հայարտ էր այդ բառէն:

Ու տարօրինակ ստրջանք մը մաղւեցաւ իր վրա: Ինչպէ՛ս ինքը, կոյրի պէս, անցեր էր այդ աղջկան քովէն, անցեր էր ու չէր տեսեր գուցէ ամենէն աւելի խորը, ամենէն աւելի բարձր, ամենէն աւելի թանկագին բանը, որ կար այդ էակի հոգիին խորքը:

Նւ խելառ ցանկութիւն մը արագութիւն, գրեթէ վաղք տւաւ անոր ոտքերուն: Վազել, հասնիլ, բռնել այդ խուսափող, այդ փախչող, այդ անհետացող արարածը, որ իր հոգիին ընկերն էր եղբեր, որ իր սէրն էր եղբեր: Բայց ո՞ւր, ալ ուր...

Տղան ակամա կանգ առաւ փողոցին մէջտեղը. քիչ մը մտածեց և դանդաղ, հիւանդ քայլերով ուղղւեցաւ դէպի տուն, մռայլ ու բեկւած մտաւ շիտակ իր աշխատանոցը և առանց գլխարկն ու վրան հանելու՝ դնաց պատկերին առջևը, ձեռքերը դրաւ վերարկուին գրպանները ու անչարժացաւ:

Քիչ մը քրքրւած, քիչ մըն ալ թոնչած ծաղիկներու քովէն, քիչ մը խախտած, քիչ մըն ալ վար սահած թաւիշի շրջանակին մէջէն կը նայէր պատուածքը, խոր ու լայն վերքի մը նման:

Տղան քնքշանքով մօտեցաւ, ինամքով իրարու բերաւ կտաւը, շրջանակին պրկումը քիչ մը թուլցուց, ու երևացին նորէն այն երկու աչքերը և այն հոգին այդ երկու աչքերուն խորէն: Սուրէն յափշտակւած կը նայէր, կը նայէր անյապ՛ երկիրդած յուզումով մը կուրծքը ուռած, և երբ վերջապէս թողեց կտաւը, իր վճիռը տւած էր արդէն:

Ո՛չ, չէ՛ր պատուած. ինչ որ եղեր էր իր ու այդ հողիին մէջ, ատիկա չէր կրնար պատուիր, ատիկա իր կեանքին ամենէն աղւոր, ամենէն նուրբ ու ամենէն ներդաշնակ կապն էր: Այդ կապը պէտք է մնար, պէտք է մնար այս օրերէն ալ անդին, իր կեանքի օրերէն ալ անդին, դարերէն ալ անդին, պէ՛տք է մնար:

Քաչեց ծաղիկներն ու թաւիչը, նետեց գետին անկիւն մը, պատուած պատկերը զգուշութեամբ վերցուց եռոտանիէն, դրաւ մօտը աթոռի մը կոնակին՝ դիտելու յարմար դիրքով մը ու շտապեց դուրս նոր շրջանակ բերելու:

Ամառը Միւնխէնի տարեկան պատկերահան-դէսին ընդհանուրի ուշադրութեան առարկա էր դարձեր « երիտասարդ հայ նկարչի մը » տաղանդաւոր մէկ դործը:

Լրագրական քննադատներէն մէկը « գիշերւան խորհրդաւորութիւնն ու քաջողութիւնը » կը գրտնէր այդ մութին մէջէն նայող զոյգ մը աչքերուն խորքը: Ուրիշները « հայութեան տառապանքը » կը նշմարէին հոն: Աւելի խորիմաստին մէկը « բողոքի մարմնացումը » կը կարգար այդ նայւածքին մէջէն:

« Դէշ չէ՛ » կ'ըսէին ներողամիտ հնչել ուզող շեշտով մը նկարչական աշխարհի հին աստղերը՝ հիւները: « Լոյսի էֆֆէկտ է », կը քրտմնջէին ցուցադիր ընկերները՝ նորերը:

Իսկ հեղինակը ինքը պատկերին տակը դրեր էր միայն մէկ բառ մը՝ « կի՛նէ՛ »,

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0666585

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0666584

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0666583

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0666582

